

2001

Jul i Nord-Odal

Innhold

Austvatn – før og nå	3
Minner fra Viksætra	13
Landslgasjenta Hanne Ringnes	18
Da jeg mistet uskylden	20
De første ordførerne i Nord-Odal	23
Pål tapp	27
Avdukingen av bautaen ved Mo kirke i 1941	29
Den plassen Johanneshaugen	33
M/S Storsjø 1905-1926	39
Ei bjørnehistorie fra farfars tid	46
Jakob Lishaugens dikt	48
Australiafarer, reder og kaptein	50
Sigurd Nordgård – en suveren altnuligmann	52
Harald Stormoens fortellerkunst	54
Vise før Skoga	56
Flyktningelosen Ole Mellem	57
Om å være seg sjøl	60

«Jul i Nord-Odal»

Utgivere: IL Mogutten, Odal Slektshistorielag og Sand IF.

Sats og layout: Gunnar Nygård.

Trykk: Vinger Trykkeri.

Forsideillustrasjon: Jon Utheim.

I redaksjonen: Steinar Bjørnstad, Gunnar Nygård, Bengt Ringvold,
Irene Sween og Asgeir Østli.

Austvatn – før og nå

Noe av det jeg erfarte som lærer, var at nynorsk er dårlig likt i Odalen. Ser vi på skrivemåten av navnet Austvatn, kan det ikke være tvil om at det er nynorsk. Merkelig nok er det ingen som protesterer. Det kommer av at vi er vant til å skrive navnet med au, mens f.eks. Østmoen litt lenger nord skrives med Ø. Skrivemåten for både Austvatn og Østmoen finner vi i den offisielle matrikkelen for Nord-Odal. Det er en liste over alle gardar og bruk i kommunen. Slik som navnene står der, er det altså riktig å skrive dem, og slik har det vært fra 1880-årene. Har dere forresten tenkt på hvordan dere sier navnet Austvatn? Den første t'en har lett for å bli borte så uttalen blir nesten som om vi var ute i båt, og den begynte å lekke.

Før 1880 ble Austvatn skrevet Østvand, og de som har brukt Austvatn som slektsnavn, har fortsatt å skrive det slik. Slektsnavn kan jo skrives akkurat som folk selv vil. Østvand-stavemåten er temmelig dansk.

Egentlig gir navnet Austvatn som vi har det i dag liten mening. En må jo tro at det betyr vatnet der øst. Det gjør det ikke. Gjennom tidene er det blitt borte en bokstav eller to. I et gammelt dokument fra ca 1300 står det «austan vatn». Austvatn var altså garden som lå østenfor vannet. Det forteller oss også at for mange hundre år siden ble Storsjøen kalt vatn og ikke sjø. Jeg hus-

ker at Kåre Hasfjord som bodde noen år i Utgarden, spurte meg hvorfor vi kalte Storsjøen for sjø. For ham var sjøen havet, det med salt vann. Jeg svarte at det var fordi vi er så nær Sverige. Jo lenger vest og lenger unna Sverige vi kommer, jo vanligere blir det å si vatn og ikke sjø om innsjøer.

Så kan vi lure på hvem som har funnet på navnet Austvatn eller «austan vatn». Når folk bygger seg hus eller rydder en gard, får de et hem. For dem er det egentlig ikke nødvendig å ha et særskilt navn. Vi bor jo heme alle sammen. Iallfall fra gammelt var det grannene som satte navn på et sted. Det er ingen tvil om at garden Austvatn er den eldste i området mellom Kuggerudsåa og Trøa. Kanskje ble den ryddet omkring år 600. Da var det langt til naboer. Sørøver var det ingen før Slåstad. Nordover var det ingen gard før på Gardvik. Tenker vi at den viktigste veien var vannet, må vi se sørvestover mot Oppstad. Øyen er i dag avsides i Odalen, men var et gammelt sentrum. Vi må regne med at de som slo seg ned på Austvatn og ryddet en gard her, kom fra sørvest. Når folk der borte pratet om slektingene sine som hadde flyttet ut, var det om dem som bodde austa vatnet. Austvassgardingene var altså utvandrede oppstad-bakkinger, og området mellom Kuggerudsåa og Trøa var en utpost av Oppstad i langt over tusen år etter at de første slo seg ned på Austvatn. Det var i 1819 at Austvatn ble overført til Mo sogn.

Men så melder spørsmålet seg: Var

*Av Hans Marius Trøseid
Foredrag holdt på Austvatn grendehus
16. november 2000*

de som ryddet gard på Austvatn de første menneskene her omkring? På det kan vi svare avgjort nei, men trolig var de de første fastboende. Det er gjort funn som forteller at folk streifet omkring i skogen her lenge før. I 1954 fant Eivind Lerdalen en steinøks da han brøt opp ny jord hundre meter fra sjøen på Vatne. Øksa ble liggende i kommodeskuffen i nesten et kvart århundre før den ble levert inn. Da kunne arkeologene si at øksa var over 5000 år gammel, fra ca år 3000 f. Kr. Den var fint utformet og kunne ha vært et effektivt jaktvåpen. Denne øksa er den eldste gjenstanden som er kjent fra Nord-Odal. Steinaldersfunn ellers i bygda er fra den yngre steinalder ca 1000 f. Kr. Det er vel fra den perioden de to steinøkse stammer som er av-

bildet i Odalsboka, en fra Austvatn og en fra Kuggerud. Særlig den siste er veldig fint tilhogget, men den har aldri vært brukt, for skaftehullet er bare påbegynt. De som har mistet eller lagt fra seg disse øksene, var helst ikke bofaste, men streifet rundt. De var urbefolkning, men verken austvassgardinger eller nordmenn, for verken Austvatn eller Norge eksisterte på den tiden.

Jeg sa at Austvatn ble ryddet ca år 600. Da var det enda 400 år igjen til kristendommen ble innført. For Romerike med Odalen er årstallet for det 1022. I mellomtiden fikk Austvatn noen nabogarder som ikke lå så altfor langt unna. Den eldste av disse nabogardene er Berg. Berg har det vi kaller naturnavn og er oppkalt etter berget like

Utsikt fra Bakken, som trolig er identisk med Hoeim – en av de eldste gardene som ble ryddet i Austvatn.

ved. Garder med slik usammensatte naturnavn er gjerne av de eldste i sitt område. Vi regner med at Berg ble ryddet før 800, dvs før vikingtiden begynte. En annen gard som ikke var mye yngre enn Berg, var Hoeim, høgheimen. Det er et gardsnavn vi må lete etter i Austvatn i dag, og vi finner det ikke. Navn på -heim er av de eldste sammensatte gardsnavn vi har. Hvor kan Hoeim ha ligget? Birger Kirkeby mener at det er den garden som nå heter Bakken, og etter plasseringen i landskapet kan det passe godt.

Trøsi er en mye vanskeligere gard, både når det gjelder å bestemme alderen og å finne ut hva navnet betyr. Ingen er i tvil om at førsteleddet i gardsnavnet er ånavnet Trøa. Det er sisteleddet som er vanskelig. Noen har ment at det skulle være siden av Trøa. Men det er en litt for lett vint forklaring enda Trøsi kanskje opprinnelig lå der Trøhaugen er i dag. Birger Kirkeby har godtatt teorien til professor Sophus Bugge om at sisteleddet er -eid, slik som vi skriver slektsnavnet. Eid betyr overfartssted, f.eks. der folk måtte dra båtene opp på land der det var en foss i en elv, eller der de skulle over fra en sjø til en annen. Så har de tenkt seg at dette overfartsstedet skulle være fra Austvatn via Sørkedalen til Gardvik østenfor Trøsiberg. Etter dette eidet skulle Trøsi ha fått navnet sitt. Dette mener jeg er helt urimelig. Folk hadde båter og kunne ro rundt Trøsineset. Det var jo samme sjøen, og vei fantes ikke. Og Trøsi ligger heller ikke ved det eidet. Da må vi finne en annen forklaring. Vi har andre gardsnavn i Odalen som slutter på -i, Døli, Auli, Disi. I alle disse navnene står i-en for

det gamle ordet vin som betydde eng eller havnegang. Det tror jeg er forklaringen på i-en i Trøsi. Slike garder er fra før 800. Dermed er skrivemåten Trøseid feil, men det får bare være.

Enda en gard ble tatt opp i Austvassområdet før vikingtiden sluttet omkring 1050. Den var nærmeste nabo til Berg og hette Knapper. Det er også et naturnavn og har som Berg sammenheng med berget, det vi kaller Bergsknappen. Knapper lå litt ovenfor Berg. Lenger nord i Mo har vi nordre Berg. Der er også Knapper nabogard, og som i Austvatn er Knapper en yngre gard enn Berg.

I de første 300 årene etter at kristendommen ble innført, økte folketallet sterkt her i landet. Mange nye gardar ble tatt opp. En hel del av disse hadde -rud som etterledd. Kuggerud ble ryddet i denne tiden helt på grensen mellom Oppstad og Strøm sogn. Rud betyr jo rydning, og Kuggi var visst et mannsnavn. Andre gardar fra denne perioden kan være Utgarden, Sørkedalen og kanskje Sanderud, men disse er litt mer usikre.

Vi vet at etter oppgang kommer det nedgangstider. Omkring 1300 hadde Norge nådd toppen i rniddelalderen. Nyrydding av gardar ble det mindre av. Noen mener at klimaet ble dårligere. Og så kom det verste året i norsk historie, 1349 eller herover kanskje 1350. Da raste den pesten som vi kaller svartedauen. Den var et sjokk som det tok flere hundre år å komme over. I Odalen bor det nå litt over 12.000 mennesker. Prøv å forestille dere at 8000 av dem forsvinner i løpet av en måneds tid. I Austvassområdet var det etter 1350 folk bare på Austvatn og

Berg. Smågardene Hoeim, Knapper, Trøsi og Kuggerud bodde det ikke lenge folk på. De gardene som lå i utkanten, Trøsi og Kuggerud, ble kanskje nesten ikke brukt i det hele tatt, men Hoeim ble lagt inn under Austvatn og Knapper under Berg. I denne tiden møter vi forresten den første navngitte personen på Austvatn. Haldor Austvatn gav omkring år 1400 en gardpart han hadde på Øyen til Mo kirke. Det er ellers verdt å legge merke til at bøndene som brukte Austvatn ikke var selveiere, men leilendinger. De eide ingenting i garden de brukte, men derimot ofte parter i andre gardar der brukerne da var leilendinger under Austvassbonden. Den som eide Austvatn var fra 1300-årene den store Mariakirken i Oslo som var kongens egen kirke. Senere solgte kongen Austvatn til rike byborgere, og borgere var eiere av garden helt til 1827. Den siste var Marcus Gjøe Rosenkrantz, en av Norges rikeste menn. Ellers i Odalen hadde han både Østmoen og Slåstad i tillegg til Austvatn.

På Berg derimot var de selveiere. Etter hvert fikk Bergsbonden kjøpt Knapper. Etter at den garden ble lagt øde, hadde Knapper tilhørt bønder i Oppstad. Det kom til å få betydning for grensen mellom Odalen og Solør. Skogen ved Meitsjøen og selve sjøen hadde hørt under Knapper. Fordi eierne av Knapper bodde så langt unna, greide de ikke å hevde retten til Meitsjøen. Grensen ble presset vestover, slik at hele Meitsjøen nå ligger i Grue. Austvatn var opprinnelig en mye større gard enn Berg og var fortsatt den største etter at Berg hadde slukt Knapper. Men da folketallet i 1600-årene hadde

kommet bra opp igjen, og de gamle gardene ble tatt i bruk igjen, ble Austvatn delt i flere bruk. Berg derimot ble aldri delt, og derfor var det på mange måter Berg som kom til å dominere. Det var vel litt konkurranse mellom Austvatn og Berg. Det ser vi f.eks. i navnet på åa. Nå heter den Austvassåa, men Bergsåa har også vært brukt. Litt rart er det også at Verket som ligger på Bergssiden av åa, hører til Austvatn eller rettere sagt Bakken som jo er en del Austvatn. Etter sagnet skal Verket være erstatning for et hundebitt, men noe nærmere om dette vet vi ikke.

Av de gamle ødegardene var Trøsi den som først kom i bruk igjen. Det var omkring 1550, og garden hadde da vært øde i 200 år. Brukerne på Trøsi var leilendinger under prestegarden på Strøm, men litt ut i 1600-årene ble de selveiere. Kuggerud hadde en del av ødetiden vært brukt fra Berg. Den garden ble tatt opp igjen i 1630-årene. Da var det bonden på Austvatn som var eier av Kuggerud, og den første gardbrukeren på Kuggerud etter ødetiden var en sønn på Austvatn. Samme slekten var på Kuggerud i 250 år før det ble Løfsgaard. Hoeim, høgheimen, ble ikke tatt i bruk igjen med det gamle navnet, men i 1680-årene kommer husmannsplassen Slettbakken. Senere var det to husmannsplasser Slettbakken, og de ble slått sammen til garden Bakken som trolig er det gamle Hoeim.

I 1600-årene er det første gang vi direkte hører om at folk utnyttet vannkraften i åene. Det hadde de nok gjort i hundrevis av år selv om det ikke står i kildene. Kverner drevet med vannkraft er kjent fra 1200-årene, og det

var det sikkert i Austvassåa. Det vi hører om i 1600-årene var sager. Prestesønnen Bendix Heide på Strøm bygde to sager i Kuggerudsåa i 1682, og i det tiåret ble det skåret 12-14.000 bord. Der i åa skulle det ha stått en sag førti år tidligere, men den var nedrånnet. Sag i Austvassåa er nevnt i 1778. Den var det Berg som hadde. Det var strenge bestemmelser om hvem som kunne ha sag. Tidlig i 1700-årene hadde Odals Verk en filial i Austvatn. Minnet om Austvatn hammer er en del av grunnlaget for åa som Nord-Odals kultursted. Vi hører om hammersmeden Anders Johansen Falley ved Austvatn hammer i 1717. Han stakk av da fogden krevde ham for straffebøter. Siden dukket Anders opp igjen på Lesjaverk i Gudbrandsdalen der det også var jernverk. Navnet Verket er nok fra denne tiden. Omkring 1820 hadde Austvatn tre kvernhus og en stampe i åa. Berg hadde samtidig to kvernhus og to sager. Austvatn mølle var i drift til ut i annen halvpart av 1900-årene. Både i Sørka og i Kuggerudsåa var det kverner.

Utover i 1700-årene vekslet det med gode år og dårlige. Slo avlingene feil, var det fare for hungerår, for alle skulle brødfø seg selv. I 1771 var det skifte på Berg midt i september. Da ble det opplyst at alt kornet fortsatt stod på rot etter regnsommeren, og det var ikke tegn til at det skulle bli modent. I 1787 kom kornmagasinet på Strøm i gang. Der kunne folk få lånt såkorn, men fikk de ingen avling, var de i grunnen like langt. Likevel var det nok framgang; folketallet økte, og det ble tatt opp nye boplasser. I 1801 bodde det 180 mennesker i det nåværende Aust-

vatn. Det var 25 husstander eller boplasser. Selv om det blir litt oppregning, tror jeg dere vil ha interesse av å høre hvor det bodde folk. Boplasser jeg ikke nevner er altså nyere enn 1801. Jeg tar dem nordfra. På Trøsi grunn var det Trøsi, Sørkedalen, Høyby, Trøshaugen og øvre og nedre Trøbråten. Austvatn var delt i to gardsbruk, Søstua og Nordstua. Videre var det de to plassene i Bakken, Leirdalen, Rønningen, Teppa, Sørkedalen og Storbråten. På Berg var det utenom selve garden øvre og nedre Grasberget, Sandvik, Moa, Husi og Øvsttjernet eller Halden. Her kan vi legge merke til at fem av de seks husmannsplassene under Berg er borte for lenge siden. På Kuggerud grunn var det garden og to plasser, Nylenda og Sagstua. Dette var altså i 1801. Nylenda har vært borte i over 150 år.

De som bodde i Austvatn i 1801 var vanlige bonde- og husmannsfolk de aller fleste. Det var bare en familie som var finere eller iallfall følte seg finere enn de andre. Det var familien på Berg. Finheten kan vi bl.a. se av at de var de eneste i det nåværende Nord-Odal som hadde etternavn eller slektsnavn. De hette Bergh med h til slutt. Om husbonden Torkel Bergh står det i folketellingen 1801: gårdbruker og løytnant i arméen. Det siste var det ingen i Austvatn eller i Nord-Odal ellers som var. Løytnantstittelen hadde Torkel Bergh kjøpt av kongen i København. Egentlig var Torkel også av en ganske vanlig bondeætt som hadde bodd på Berg i flere generasjoner. Men både han og far hans var svært fint gift. Det sies at det var svigermor til Torkel Bergh, Adelheid Birgitte van der Weyde, som

forlangte at Torkel skulle skaffe seg en fin tittel. Mot god betaling til Kongen ble det innvilget. Utenom Berg eide Torkel både øvre Øyen i Oppstad og Heer i Sand.

Verken løytnanten eller kona hans ble særlig gamle. En sønn overtok Berg, men økonomien ble så vanskelig at han måtte selge garden i 1821 og reise fra bygda. Men det er flere av den gamle slekten på Berg som har vært blant de fremste i landet. Jeg skal nevne en, Emil Stang som var høyesterettsjustitiarius i årene etter siste krig. Han stemte i høyesterett for at firmeningen hans, Axel Stang fra Mårud skulle skytes. Så sent som sommeren 2000 var jeg på Berg med en gruppe på vel 20 personer, delvis amerikane-re, som var av den gamle slekten.

Noe av grunnen til at det gikk ut med Bergsfamilien var det økonomiske kaoset etter krigene i 1808 og 1814. De krigene foregikk verken i Austvatn eller i Odalen, men det var folk fra Austvatn med som soldater. Åtte har navnet sitt på veteranbautaen på Sand, deriblant fire brødre fra Bakken. Alle berget livet, og ingen ble tatt til fange, men Jens Rønningen som var spillermann, mistet fela si da svenskene kom over dem ute i Østfold. Samtidig med krigsårene kom det flere uår, og dermed ble det nødsår og barkebrødtider. Særlig gikk det hardt ut over nedre Trøbråten. Der døde det ti personer i 1813. Om folk ikke direkte sultet ihjel, var de iallfall mottagelige for epidemier som herjet.

Det var ikke bare på Berg at de gikk fra garden. Familien Neumann på Odals Verk måtte også pakke sammen. Jakob Neumann orket ikke å forlate

Odalen, heter det, og han bodde noen år på Austvatn til han døde i 1827. Han fikk bo der fordi kona hans var i slekt med dem som eide Austvatn.

Den første presten i Nord-Odal, Brock hette han, bodde på Austvatn 1811- 14. Den neste presten, Otto Platou bodde på Austvatn før han flyttet til Heer i Sand.

I denne tiden var det at austvassgardingene ble mosokninger og nordodølinger. Helt til da hadde de vært en slags oppstadbakninger, men hvor sterkt de følte seg som det vet jeg ikke. Iallefall brukte de Oppstad kirke både ved gledelige og sørgelige begivenheter. Men jeg er temmelig sikker på at det som gav folk en identitet som austvassgardinger, det var skolen. Før hadde det vært omgangsskole, og den var lite fast og svært tilfeldig. På skoleområdet imponerer Austvatn. Kretsen fikk den første faste skolen i Nord-Odal. Det var i 1842, 20 år før det ble vanlig med fastskole. Skolen ble startet på initiativ av dem som bodde i kretsen. De skaffet skolehus i Teppen og lønnet læreren. Det var først flere år senere at kommunen overtok ansvaret. I 1849 var det prostevistas, og skolen fikk ros for at klasserommet var lyst og bekvemt, og inventaret med bøker, tavler og skrivemateriell var helt etter ønske. Men alt var ikke like bra. I 1853 ble det påbudt å legge på takhøyden, slik at læreren som var en høy mann, kunne stå rett under taket. Lærer i Austvatn var Lars Pedersen fra Krattebølsbrenna i Sand. Han var samtidig klokker i Mo kirke. Lars Pedersen holdt på som lærer til i 1880. Da var han 74 år. Dette var i den tiden da læreren virkelig var kulturperson-

Fra den gang det var skole i Teppen.

ligheten i kretsen. For et par år siden fikk jeg se boksamlingen etter Lars Pedersen på Bergestad, og den var ganske imponerende. Sønnen hans, Reinhart Larssen, overtok lærerstillingen og holdt på til 1919, altså i 39 år. Da hadde far og sønn vært lærere i Austvatn i tilsammen 77 år. En må virkelig si at det var stabile lærerforhold i kretsen. Tenker vi så på at Nils Nereng som kom etter Reinhart Larssen, var lærer i tre år, kommer vi opp i bare tre lærere på langt bort i 110 år. Det var mesteparten av de 127 år som Austvatn skole var i drift. Det var nesten like mange skolehus som det var lærere. Det eldste skolehuset i Teppen var i bruk i snaue 40 år. I 1880 bygde kommunen nytt hus til skolen her på sørsiden av Hustømmerhaugen, og Teppa ble Bergestad. Etter nye 40 år, tidlig i 1920-årene, kom det første skolehuset på denne tomte opp. Det var et hus som eldre folk husker godt. Det lignet

ganske mye på skolen i Fjell fra samme tiden. Austvatn skole brant en juledag i 1949. I overgangstiden ble både den forrige skolen og Salem tatt i bruk som undervisningsrom til det fjerde og siste skolehuset stod ferdig i 1952. Det gjorde tjeneste i 17 år. I 1969 ble det satt endelig punktum for Austvatn skole. Nå har jeg nesten glemt at det også var lærerinner som det da hette. De var ikke så lenge, men dermed var det flere av dem enn av lærerne. Jeg skal bare nevne den første, Kari Lien. Hun var søster til kona til Reinhard Larssen.

Nå har vi i mange år hatt asfalt på RV 209. I begynnelsen av 1800-årene var det verken asfalt eller riksvei, knapt nok en kjerrevei. Sigurd Hoel skriver om Nordbygda: «Det gikk ingen kjerrevei gjennom bygda, hadde aldri gått noen og skulle aldri gå noen. Det fantes slike veier andre steder. Det hadde vel alltid gått vei der. Men denne byg-

17.-mai toget i 1906 har stoppet opp for fotografen.

da lå ikke for slikt. Hva skulle denne bygda med kjørevei? Folk hadde jo ikke hjulredskap. Og hva skulle de forresten med hjulredskap? De hadde jo ikke vei». Dette var ordene til en litt ondskapsfull forfatter. Men det stod virkelig dårlig til. Veien var bare såvidt farbar når den var på sitt beste, og lange tider av året var den ikke farbar. Ved St. Hans 1844 var det prostevistas på Sand. Prosten ville besøke den nye faste skolen på Austvatn, men han var nødt til å utsette besøket til et annet år. Det var umulig å kjøre til Austvatn pga. føret. Midt på sommeren altså.

I 1850-årene fikk Norge sin første jernbane, den som gikk til Eidsvoll, og de begynte å bygge Kongsvingerbanen. I dette tiåret ble det gjort en ganske stor innsats på veier og bruer i Nord-Odal, for selv om bygda ikke fikk jernbane, måtte de prøve å dra så stor nytte som mulig av det nye transport-

middelet. Kongsvingerbanen gjennom Sør-Odal ble åpnet i 1862. Samtidig fikk Nord-Odal en ordning med skyssstasjoner, en i Sand og en i Mo, og den i Mo var på Austvatn. Stasjonsholderne skulle ha to hester klare for de reisende, og for å spare kommunen for utgifter fikk stasjonsholderne handelsrett. Dermed ble det landhandleri på Austvatn i 1862. Det var et stort framskritt. Austvatn hadde kommet nærmere verden. Ut i 1900-årene var landhandleriet ikke eneste butikk i kretsen lenger. På det meste var det 4-5 butikker, men vår tid har gjort det vanskelig å drive små forretninger på landet. Derfor er det litt av bedrift at butikken på Austvatn, nå Austvatn Mat, har holdt det gående i 138 år. Og nærbutikken trenger vi.

Poståpneriet kom såvidt jeg vet i 1885. I mange år var det ikke knyttet til landhandleriet, men til læreren. Reinhard Larssen på Bergestad var poståpner i

nesten førti år. Fra 1922 var posten i butikken, og poståpneren hette Nygård i over 60 år fra Carl Nygård overtok i 1922 til Randi sluttet i 1983. Deretter var posten for seg til det var slutt 31. januar 1998. Telefon har vi også hatt i over hundre år. Jeg har noen aksjebrev i Mo telefonforening etter farfar. De er fra 1898 så det var vel da telefonen kom. Dermed var det mange i Austvatn som kunne ringe til naboen. Helt til sør-siden av Kuggerudsåa gikk Mo-området. I nabokretsen Slåstadseter kom telefonen først etter 1950. Da var telefonen i Austvatn alt automatisert. Det skjedde i 1944. Fra da gikk det an å ringe innenfor kretsen midt på natten uten å vekke noen sentraldame.

Fra slutten av 1800-årene og fram til etter 1920 var rutebåttrafikken på Storsjøen et bindeledd mellom Austvatn og verden. Noen lo litt av disse båtene Odølingen og Storsjø, og det ble laget en skjemteviser. Den begynner slik: «På Storsjøen i Odalen det går en gammel nu. Den vagger hvis man sitt skrå i munnen vil snu. I maskinen en mann, en tær roret i hand, så er døm itte fleire, og så legger døm frå land». Men båtene gjorde god nytte for seg så lenge det varte.

Jeg har ikke nevnt så mange enkeltpersoner. Men det er en person som bodde i kretsen rundt forrige århundreskifte og som må ha betydd mye. Det var Ole Knudsen på Berg. Han var fra Gol i Hallingdal og kom som sekstenåring til odølingen Engebret Christophersen som drev en av de mest kjente restaurantene i hovedstaden. Engebret hadde en ugift søster Marie som kokke i restauranten. Engebret tar denne unggutten nærmest i nakken og ut

på kjøkkenet. Så sier han: Her kommer jeg med mann til deg, Marie. Ole Knudsen ble vettskremt. Dama var 36 år og tyve år eldre enn han. Ole Knudsen rømte og ville til sjøs, men de tok ham igjen i Kristiansand, og han måtte gifte seg med Marie. Da Søren Berg, bonde på Berg i 1880-årene, måtte gå fra garden, var Ole Knudsen innehaver av Engebrets Cafe. Han var en holden mann og kjøpte Berg. Svogeren Engebret hadde forresten en del av Austvasskogen. Ole Knudsen var sterkt opptatt av misjon og kristendom og prekte en god del i andaktsstua på Berg. Jeg har alltid tenkt meg ham som en streng og alvorlig mørkemann, riktig en ekte pietist. Men Otilie Moe som kjente Ole Knudsen, har gitt et veldig positivt bilde av ham. I 1916 skulle han selge Berg og flytte til Sandvik. Da meldte Søren Berg, den gamle eieren seg som kjøper. Men han fikk ikke kjøpt garden. «Søren var ikke kristelig nok», sa min tante Olga da jeg spurte om grunnen til avslaget. Da Ole Knudsen døde barnløs enda han hadde hatt to koner, viste det seg at han hadde stor samfunnsinteresse og samfunnsånd. Han gav penger til å bygge bedehuset Salem, gravkapell i Mo, og Syningom gav han til Mo sanitetsforening. Syningom hadde først vært kristelig sommerpensjonat. Så ble det tuberkulosesanatorium, senere rekonesentehjem, og nå kalles det visst omsorgssenter (et fint ord uten innhold). Forskjellige tider, forskjellige bruksmåter. Bedehuset Salem avløste Kuggerudssalen i 2. etasje på Kuggerud der det en gang var så mye folk på et møte at golvet gav etter.

Da Ole Knudsen og kone nummer to

døde litt ut i 1920-årene, ble Sandvik ledig. Omtrent samtidig sluttet lensmann Fløtten i Sand. Nord-Odal fikk ny lensmann med kontor og bolig på Sandvik. Slik var det i tyve år til 1945 under lensmennene Lund og Westgaard.

Også lege og legekantor hadde Austvatn i flere årtier. Reidar Løfsgaard leide hovedbygningen på det som hadde vært Søstua Austvatn. Jeg husker at det kjentes veldig trygt at det var en lege vi kjente godt og som var like ved. Kom noe på, var det bare å ringe til Reidar, og han kom nesten på flekken. Det hendte nok han sa: «Dette er det verste jeg har sett», men som oftest var det litt mindre ille. I dag er legen mer ukjent, bor langt unna, og får du en time, er du kanskje bra igjen eller død før dagen er der.

Som i 1800-årene kom også 1900-årene med en krigsperiode. Heller ikke denne gangen var det krigshandlinger i Austvatn og ikke i Nord-Odal ellers. Å bo litt avsides kan ha sine

fordeler. Likevel kan vi ikke si at Austvatn slapp lettvtint unna krigen. Den kostet omtrent 10.000 nordmenn livet, ca 0.3 % av befolkningen da. Da bauten over de falne i 1940 ble satt opp på kirkegården i Mo under krigen, var det tre navn på den. Alle var fra Austvatn. Siden kom det tre navn til, og av dem var to fra Austvatn. Tilsammen fem. Det tilsvarer ca 1% av befolkningen i kretsen. Austvatn mistet altså mer enn tre ganger så mange som landsgjennomsnittet.

Nå har vi Austvatn i et nytt årtusen. Sammenligner vi med 1945, er en god del borte: skolen, posten, et par butikker, lensmannen og legen. Det er færre arbeidsplasser og noe mindre folk, vil jeg tro. Men likevel har jeg inntrykk av at Austvatn lever mer enn mange andre gamle skolekretser. Det er ikke bare en dag i august at det er liv og røre. Og i år 2000 blomstrer det i galgene langs veien midt i den mørke måneden november. Det må være et godt tegn.

Minner fra Viksætra

Mari Ekornhol var bare 14 år gammel da hun lå i Viksætra for første gang. Det var sommeren 1939. Senere ble det flere somre på sætra. Her lå ungjenta alene, langt til skogs, med ansvar for seks kuer og noen ungdyr. I krigsåra hendte det at flyktninger på veg til Sverige kom over Viksætra. Etter krigen ble det slutt på sæterlivet på denne sætra.

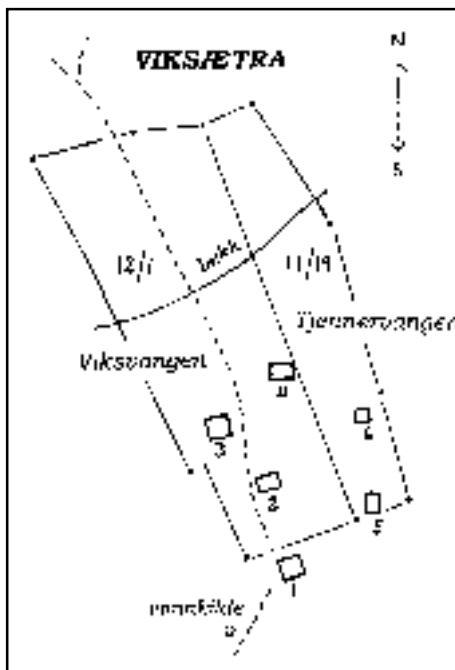
Mari Ekornhol ble født i 1925 og vokste opp på Ner-Vik. Foreldrene var Lene Vik fra Ner-Vik og Marius Nilsen fra Jordfetsdalen i Sør-Odal. Hun var gift med Egil Ekornhol, men er nå enke.

Ner-Vik sætret på Viksætra. Den ligger i Sand, mellom Sandsætra og Ekornholsætra. Fra bygda er det om lag en og en halv times gange hit.

Det var to vanger på Viksætra. Ner-Vik hadde den største vangen, og Nord-Tjernet hadde den andre. De delte størhus og bu, men hadde egne fjøs og løer. Marie Masthaugen lå i sætra for Nord-Tjernet fra 1939 til 1941. Morten Soløst lå i Sandsætra fra 1940 og helt til 1992. Også i Ekornholsætra var det sæterdrift i krigsåra.

Til sæters i 2001

En fin julidag er vi på veg til Viksætra med Mari. Mari er lita og nett, lett på foten og kjapp i replikken. Hun peker og navngir myrer, berg og topper. Alt har festet seg i minnet.

Husa i Viksætra: 1) størhuset, 2) bua, 3) fjøset, 4) løa, 5) fjøset til Tjernet, 6) løa til Tjernet.

«I denna mira, Skarpsnomira, gikk ei ku uti,» forteller Mari og peker, «men heldigvis kom de følk og fekk drie 'a oppatt. De kunne ha gått reint gæli, veit du.»

Så er vi framme. De solide tømmerhusa har gitt tapt for vær og vind og ligger i hauger på den attvokste sætervangen. Pipa i størhuset rager nesten majestetisk over restene av tømmerveggene rundt. Vi har lyst på en kafferast, men Mari er utålmodig etter å se seg rundt. Vi går fra hustomt til hustomt, og Mari forteller om folk og fe, arbeid og slit, hygge og moro. Og flere

ganger sier hun nærmest til seg selv: «Di unge i dag ville itte tru at de gikk an å ha de slik. Døm ville tru at det bære var eventyr.»

Vi lurar på hvordan lønna var. Men da ler Mari og sier: «Nei, lønna! De vart itte prate hell på penger den tida.»

14 år og budeie

Mari lå første gang i sætra sommeren 1939. Da var hun 14 år og var der sammen med Jenny Bekken, for nå skulle hun lære sæterdrift. De delte stórhus med Marie Masthaugen som var budeie for Nord-Tjernet. Neste sommer var hun alene om alt ansvaret, og det hadde hun i seks somre.

Hun kan ikke huske at hun var redd noen gang. Var det fælt uvær, kom det opp noen fra bygda. «De smæller fælt her oppe når de er torvær,» sier Mari muntert.

I ettertid har hun tenkt mye over hva som kunne ha skjedd, særlig når hun lette etter kuene i mørke høstkvelder. Det hendte at hun måtte helt til Galterudsætra, Masthaugen eller Tennung-saga etter kuene. «Døm flaug etter sopp, serru,» forklarer Mari. Og hun

legger til: «De var mie følk i skoga den tia. De var ærbesfølk, budeier, bærplukkere og hesteleitere. Men de var inga kjeltringer, nei.»

Vi lurar på om det var bjørn og ulv i skogen den gang, men da ler Mari: «Nei, de var de itte. De var husdyr som var i skoga da – hester og kuer og sauer. Og døm var de mie ta.»

Tre måneder på sætra

Mari forteller at folk dro til sæters omkring St.Hans. Nødvendige saker og utstyr til en lang sommer ble frak-tet opp sætervegen med hest og sleip. Også halm til madrassene ble stappet i sekker og tatt med. Mari forteller:

« I sløttønna kom onkel Hans opp og slo graset. De vart tørke på bakken og hatt i løa.»

Så var hun på sætra til omkring 20. september. Da var det blitt skikkelig høst, og da begynte også elgjakta. Og alltid var det like vemodig å forlate Viksætra.

Besøk på sætra

Å få besøk på sætra var ganske vanlig. Arbeidskarer stakk innom, og byg-

Tre «budeier» fotografert i Viksætra i 1941. Fra venstre Mari Vik (nå Ekornhol), Morten Soløst og Marie Masthaugen. Husa er fjøset til venstre, så bua og løa.

defolk gjorde seg en sætertur i ny og ne. Men det var spesielt ungdom som fant veien til sætrene. Mange unggutter fant kjerringa si på sætra. Mari forteller: «Tel Viksætra kom de mange nesbuer, særlig unggutter da. Men de kom au følk frå Gullverket og Eidsvoll, og sjølsagt følk frå bigden.»

Mari smiler og fortsetter: «De var dans både på Hauvom og Masthaugen (fratlyttede plasser). Ofte var de dans på Sandsætra, i Tangen-størhuset der. De kom ungdom frå bigden,

med spellemenn, og da vart de liv, ja.»

Hun kan huske at Hans Delbekk og Harald Stenset hadde med trekkspill, og noen ganger også Brynjulf Danielson.

I krigsåra var det ulovlig å arrangere fester, så ungdommen samlet seg på sætrene om sommeren til dans og moro. Vi lurar på om det ble slagsmål om jentene, men Mari rister bestemt på hodet: «De var sjelden, for tel dessa festa kom de som regel følk frå bigden som vi kjente.»

Ungdom har samlet seg i Viksætra under krigen. Guttene er nesbuer, og jentene er fra venstre Vesla Haug (Galterud), Mari Vik (Ekornhol), Reidun Sandberg (Hagen) og Liv Breiby (Jensen). Bergskjæra foran størhuset var samlingssted.

Sommeren 2001. Kari Vik, Mari Ekornhol og Ingegerd Tronbøl sitter på bergskjæra ved størhuset. Rett bak er restene av huset.

Lang arbeidsdag

«Ei sæterjente hadde mie ærbe støtt,» forteller Mari. «Da je flaug etter kuun om hausten, vart de svarte natta før je var færdi. Je måtte jo mjølke døm og separere før je la mæ, veit du.»

Tidlig om morgenen måtte kuene mjølkes, og mjølka måtte separeres. Så var det oppvask og annet husarbeid. Den separerte mjølka ble samlet i tresåer, og såene måtte stadig renses og tettes. Når mjølka ble sur, ble den tømt i gryta og kokt til mysu. Hun kokte mysu i to dager, og det tok mye tid.

Det ble laget både pultost og fløteost på sætra. «Pultost laga døm au heme på Ner-Vik,» forklarer Mari. «Men je kokte ofte kinnmjølkost av kinnmjølka, og rømme hadde je å så å si støtt. De var slik den gongen.»

Mari forteller: «Ein gong i vikua var de omstellig, og da kom som regel onkel Hans eller Nils (broren) opp til

sætra. Da kinne vi smør og laga ost. Døm tok me sæ smør og ost hematt. Og døm hjalp mæ me are ting au.»

Mari husker hver minste detalj i dette arbeidet. Vi forstår ikke alt, men vi forstår i hvert fall at det var tidkrevende arbeid.

Mari fortsetter: «Men je bar nå åfter både smør og ost, je da. Vi var itte redde for å gå litt den tia.»

Vi rusler i brennesla rundt fjøset, som slett ikke hadde vært noe lite fjøs.

Ei sinkbøtte som henger på en stukk, fremkaller minner. «Vi trengte så mie ve og vatn,» sier Mari. «Je bar ve og vatn støtt.» Vann til dyra hentet hun i en bekk rett nord for fjøset. Vann til matlaging og vask hentet hun ei en vannkilde like ved størhuset.

Mens vi prater om alt arbeidet, har vi blitt stående mellom fjøset og løa. Mari peker på en bergvegg og sier: «Ve denna berjveggjen brukte je å laga vær-

Viksætra sett fra sør. Det ryker fra pipa i størhuset. En ser at størhuset ligger utenfor vangen. Til venstre er bua.

ming tel kuun.» Vi lurte nå på hva «værming» er, og Mari forklarer: «Je værme vatn og hadde det i en stor kjele med gras, brennesle og litt salt og mjøl. De var gosaker kuun fekk om kvællen.» Men så peker hun med ett på noe, og jammen er det ikke den store kjelen som ennå ligger der – men nå uten bunn.

Kontakt med flyktninger

I krigsåra hendte det at flyktninger på veg til Sverige kom over Viksætra. De hadde kommet med tog til Eidsvoll, og herfra førte en los dem over skogen til Nord-Odal. Mari forteller: «Vi pratte aldri om dætta. Vi visste de var farli, og ingen skulle væta nåe.»

Det gikk mange år før Mari torde å nevne noe om disse opplevelsene. Det at det skulle være svært hemmelig, satt lenge i.

Mari husker at en gang kom 12 studenter innom sætra. «Losen kjende je gøtt,» sier Mari, «for han såg je fleire gonger.»

Mot slutten av krigen ble Mari advart, navnet hennes var blitt nevnt, men alt gikk nå bra likevel.

Husa på Viksætra

Mari har mange bilder fra Viksætra, fra den tida hun lå i sætra. Rundt sætervangen var det solid skigard, med le både i nord og sør. Det var også et le for dyra like ved fjøset. Størhuset lå utenfor vangen. De fleste husa var solide tømmerhus med stikketak. «De sto lenge ei flismaskin (høvel) i låven på Ner-Vik,» sier Mari. «Take på størhuset vart tekt om i 1925, de står de skrive under møne.»

Størhuset besto av et stort rom med

tre vinduer. Her var det stor peis (mur). Inventaret var to senger, bord og noen faste og noen løse krakker. De hadde parafinlykt og lamper. Ner-Vik og Nord-Tjernet delte størhuset til 1941.

Bua hadde to rom med inngang til hvert, for også bua delte de. Her var separator og såer med mjølk. Her var også traug og annet utstyr.

Fjøset var ganske stort. Det var 10 båser, for det var som regel seks kuer og noen ungdyr på sætra.

Løa sto like ved fjøset. Det var ei romslig løe, bygd av planker. Nord-Tjernet hadde eget fjøs og løe.

Farvel til Viksætra for denne gang

Før vi forlater sætra, setter vi oss på bergskjæra foran størhuset hvor Mari har sittet utallige ganger. Vi lukker øynene og drømmer oss litt bort. Sola varmer, det lukter av myr og frisk barskog, og stillheten blir bare avbrutt av fuglesang og en og annen ilter mygg. På myra strekker multekartene de røde hodene opp og frister oss til å komme tilbake.

Etter en lang og god kafferast, der Maris vafler med rømme og syltetøy går raskt unna, er vi klare for hjemturen. Det er vemodig også for oss andre å forlate denne fredfulle pletten. Hva Mari tenker, er hennes hemmelighet.

❁ ❁ ❁

Landslagsjenta Hanne Ringnes

I Hamar Arbeiderblad av 16.06. i år står det skrevet: «BEST I NORGE ! Hun har perset på 60 meter, 100 meter, 200 meter, 300 meter og 400 meter denne sesongen, og akkurat nå er HANNE RINGNES (20 år) Norges beste 400 meterløper med 56.05. I går perset hun på 200 meter med 25.20 i Tyrvinglekene».

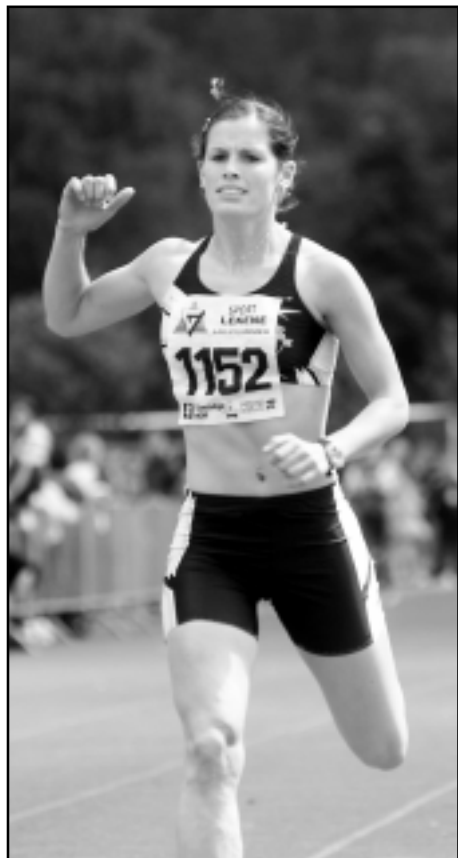
Vi sportsinteresserte har selvfølgelig fulgt med Hanne siden hun flyttet fra Bruvoll og Nord-Odal i 1995. Hun er datter til Ellen og Nils Ringnes som bodde i Nord-Odal i nærmere 20 år. Faren livnærte seg som lovens håndhever og småbruker. Mor Ellen satte blant annet tre spreke jenter, Stine, Hanne og Marthe til verden i den tiden hun bodde her.

Hanne ble født i 1981 og viste tidlig talent for friidrett og da spesielt løping. De fleste talenter blir etter hvert borte da de kommer opp i tenårene, – men det gjelder ikke Hanne.

Fra den spede begynnelse på Prestberget har hun hele tiden vært i tet i sine årsklasser i Hedmark friidrettskrets. Hun tilbragte mye tid på Prestberget sammen med søster Stine og andre fremadstormende jenter og gutter i Mogutten. Leif Sæther og Kari Irene Indgjerd var Hannes første trenere.

Hanne forteller at hun husker de sosiale samlingene hos Kari Irene Indgjerd med glede. Det ble veldig lite søvn på disse samlingene! Videre husker hun at hun deltok i Oslo Maraton sammen med sine søsken og mor og far, og at det etter løping i Oslos gater ble en tur/retur med danskebåten til Fredrikshavn.

I den tiden Hanne konkurrerte for

Av Steinar Bjørnstad

Mogutten trente hun sammen med Ingeborg M. Christoffersen, Astri Sand Holth, Helene og Karoline Ytteborg, Tor Olav Håkenrud, Lars Melberg, Tom-Ole Løvås, Marit Weideborg, Amund Amundsen m. fl. Dette var en gjeng som hevdet seg godt i friidrettsstevner rundt omkring på Østlandet. Hanne satte kretsrekorder i sine årsklasser så og si på alle distanser fra 100 meter og oppover til 800 m. Hun hevdet seg selvfølgelig i lengde også.

I 1995 flyttet familien Ringnes fra Bruvoll til gården Helseth på Tangen. Dette medførte at Hanne byttet klubb og begynte å konkurrere for ORION.

Hun har i grunn rukket mer enn de fleste til tross for at hun er bare 20 år. Et år som utvekslingsstudent i USA har det blitt. Startet så opp med jusstudier i Oslo, er medlem av Tjalve og fast inventar på det Norske friidrettslandslaget i friidrett – det er noen som får det både i hodet og beina !

Hanne forteller til Jul i Nord-Odal at hun satser seriøst både på friidretten og studiene. Hun har ambisjoner og trener 9-10 økter i uka.

– Det blir mye arbeid og reising, men det er så absolutt verdt slitet, sier Hanne.

I følge Hanne selv har hun stått stille tidsmessig i flere år, men hun har ikke mistet motivasjonen av den grunn. Det har likevel vært moro å drive med friidrett, men ikke noe kan sammenlignes med å få betalt for all treninga i gode tider.

År 2001 har vært "gode tider" for Hanne, noe hun forklarer med at hun har trent mye hurtighet og styrke. Hun har fått ny trener som heter Svein Johnsen. Han har sitt virke i Lillehammer og har vært trener i mange år for denne klubben. Hanne forteller at Johnsen har vært til stor hjelp for henne i sommer. Han og miljøet på Lillehammer er årsaken til at hun nå skifter klubb fra Tjalve til Lillehammer.

Hanne har forresten ikke noe imot å ta en tur til ei friidrettstrening på Prestberget til sommeren for å trene sammen med de unge fremadstormende friidrettstalentene i Mogutten!

Hanne ønsker å sende en julehilsen til alle kjent i Nord-Odal og forteller at hun ofte tenker på tiden i Nord-Odal. Da går tankene til skolen, Prestberget, venner og Bruvoll. Hun ønsker alle kjente og de som husker henne en Riktig God Jul!

Da jeg mistet uskylden

En skammelig historie fortalt av Hans Haagenrud

Da jeg var liten, *da* var jeg liten, da. Ja, jeg va så liten at jeg lekte med dokker... Og nå er det sagt, avslørt for all verden i skam og vanære. Tenke seg til, en gutt som leker med dokker! Han kan da umulig være en ordentlig gutt?

Vel, i min uskyldige uvitenhet, var slike tanker helt ukjent for meg. Jeg hadde flere dokker, de fleste hadde tøykropp og tøyhoder, men i mine øyne var de levende nok. Men så var det en julaften, jeg kunne være fem år den gangen, da fikk jeg ei sovedokke. Og det var veldig fint den gangen, for dette var under krigen, og da var det nesten umulig å få kjøpt så fine leiker. Den hadde riktignok tøykropp, men hodet var laget av celluloid og svært skjørt. Den kunne blunke med øynene, og når den inntok horisontalen, da lukket den øynene tekkelig og sov. Jeg ble svært glad i den dokka. Den fikk alltid de aller fineste klærne, og det var den som fikk ligge i den lille dokkesenga som mor mi hadde hatt da hun var liten. Dokka het forresten Sonja, for det var fineste navnet jeg visste. Sonja fikk alltid være med meg når jeg dro på besøk eller skulle overnatte for eksempel hos bestemor.

Nå lekte jeg ikke bare med dokker. Borte ved uthuset hadde jeg en fin sandhaug, og der lekte vi med små leikebiler, og de var laget av tre. Det var ikke noe som het plast og plastleker, den gangen. Vi hadde mye moro i den sandhaugen, jeg og de andre gutta i granlaget. Den dagen jeg fylte seks, det

var 24. juni 1943, midt under krigen, da fikk jeg den fineste presangen jeg noen gang hadde fått. Det var en lastebil, ja, ikke en slik stor lastebil som de voksne kjører i, men en lekelastebil som jeg kunne dra etter meg i ei snor. Den var laget i tre av en snekker som far kjente, den kunne svinge med hjula og hadde tipplan. Det vil si at vi kunne vippe opp lasteplanet akkurat som på en ordentlig grusbil og tippe av lasset slik de gjorde på ordentlig. Hjelpe meg så fin den bilen var! Men det alle fineste var likevel førerhuset, for det hadde sete og ratt og var så stort at Sonja, så vidt, kunne sitte der. Egentlig var det bedre plass til en liten bamse jeg hadde, men jeg likte altså Sonja bedre enn denne vesle bamsen, så derfor var det alltid Sonja som fikk sitte i førerhuset.

Så var det en dag som jeg lekte med lastebilen ute på gardsplassen. Sonja satt som vanlig i førerhuset og liksom styrte, og jeg durte og tuta og laget slike lyder som når biler girer. Mor kom ut på trappa med ei korg over armen og skaut på hodet. Hun skulle bort på butikken som lå rett bort i ve-gen. I dag er det vel 500 meter dit, men den gang syntes jeg det mye lenger.

– Vil du være med, spurte mor.

Klart jeg ville det. Riktignok var det ikke så mye spennende bortpå butikken den gang, for det var jo krig og lite å kjøpe. Det visste ikke jeg så mye om, og jeg syntes det var spennende å gå på butikken. Jeg dro bilen etter meg

opp på storvegen mens jeg durte kraftig, for det var en bratt motbakke.

– Vil du dra med deg bilen helt bort på butikken, da, spurte mor. Jo, det var jeg ganske bestemt på. Men mor gikk ganske fort, og det ble vanskelig å følge med når jeg hele tida måtte dra bilen etter meg og styre og ofte gå baklengs. Veggen til butikken gikk forbi Garvikskolen, og da vi kom dit, ble det for strevsomt å dra med seg bilen. Jeg parkerte den i vegggrøfta og løp etter mor.

– Tør du sette igjen bilen din her rett utafor skolen, da, spurte mor.

Jeg stusset litt, men tenkte vel at ingen ville ødelegge noe. Og dessuten var det viktig for meg å få bli med på butikken. Slik lot jeg bilen stå der i vegggrøfta og trasket trøstig i veg med den varme handa til mor i min. Hva vi gjorde på butikken, husker jeg ikke så nøye. Vi kjøpte kanskje litt spekesild, ei trådsnelle, for 25 øre med gjær og litt sånt. Ja, også tror jeg vi kjøpte sirup, for jeg husker tydelig at mor hadde med seg et Norgesglass, og det ble satt under krana på tønna, og den seige sirupen rant sakte ned i glasset. Sirupen var nesten svart, og var jeg heldig, bakte mor stump, eller lompe som vi sier i dag. Nystekt stump med margarin og sirup. Det var godt det! Men vi fikk det bare en gang i blant.

Vi fikk ikke kjøpe så mye vi ville den gangen; alt var rasjonert for det var jo krig. Mor tok varene i korga si, betalte til handelsmannen, det var han Sverre Ruud. Da vi skulle gå, dro Sverre opp en skuff på innsida av disken og la noen svsker i et lite kremmerhus som han ga meg. Sverre var alltid så snill, særlig mot oss unga!

– Tusen takk! sa jeg opprømt og bukket pent.

– Sjøl takk, gryntet Sverre blidt.

På veggen heim kom vi til skolen, der bilen min sto, eller skulle stå. Men den sto jo ikke der! Den sto langt oppe på skolegården. Den var like fin, men hvor var Sonja? Sonja var borte. Jeg lette og lette, men fant ikke Sonja. Jeg begynte å grine og mor trøstet meg, men det hjalp vel ikke. Sonja var og ble borte.

– Jeg skal spørre lærerer Rogstad, jeg, når skolen er slutt, trøstet mor.

Men jeg var utrøstelig. Jeg dro lastebilen etter meg, men jeg durte ikke. Hadde jeg lært å banne, hadde jeg sikkert gjort det, for jeg var både sint og sorgtung, og det hjalp ikke at mor trøstet meg så godt hun kunne.

I det store friminuttet kom bror min uventet heim fra skolen og var litt rar i ansiktet sitt. Han er fem år eldre enn meg og gikk i storskolen den gangen. Alvorlig tok han skoleranslene ned fra ryggen og åpnet lokket.

– Du Hans! Han så på meg. Uff hva var det nå, da. Vanligvis dreiv han bare å erta meg og fór med tull. Han tok handa ned i ranslen og opp dro han – ja, hva tror du? Jo, det var Sonja. Men åssen var det hun så ut? Møkkete og fæl, og halve hodet hennes var borte. Inne i hodet kunne jeg se mekanismen som gjorde at Sonja kunne lukke og åpne øynene og jeg skjønnte at nå var Sonja død. Helt forferdelig død.

Og bror min fortalte: Da det ble frikvarter, løp alle ungene over skoleplassen og ned på veggen, for det kom en bil. Og det var sjelden den gangen. Jeg visste bare om noen få; det var bilen til postmannen, han Lars Post, og så var det doktorbilen, lensmannsbi-

len og et par andre. Alle ungene sto og glodde på bilen til doktor Løfsgaard, det var en grå Opel Kadett 1939 modell som gikk på metanol og litt bensin. Den hadde doktor Løfsgaard leid av frk. Schaug som var lærerinne på Knapperskolen. Alle ungene på Gardvikskolen var glade for at frk. Schaug ikke var lærer der, for hun var visst så sint, sa de. Og når ungene var riktig uskikkelige, da sa frk Schaug: «Barna er hjemmets speil!» Det var nok mange foreldre enige i, men var det nødvendig å si det?

Da bilen var kjørt, var det en gutt i storskolen som fant lastebilen med Sonja oppi. Den ble dradd ut av førerhuset, hardt og brutalt. De store gutta lo rådt. «Hæ! Hæ! Det var nå en merkelig sjaffør, hæ hæ!» lo de stor gutta, og så begynte de å sparke fotball med stakkars Sonja. Og enda bror min gikk i sjette klasse, greidde han ikke å redde dokka. Alle gutta lo, og det kunne vel hende at bror min hadde fått seg en på kjeften av en av de store gutta i sjuende, om han hadde lagt seg i mellom. Men da de var ferdige, det var vel da lærer Rogstad blåste i fløyta si for melde at frikvarteret var slutt, greide bror min å ta vare på det som var igjen av stakkars Sonja. Han fikk lurt den ned i ranslen sin, og tatt den med heim.

Min fortvilelse var sjølsagt stor. Ja, jeg var nesten utrøstelig. Og så ble jeg sint, eitrandes, indelig forbanna, ble jeg. Og så bestemte jeg meg: Nå skulle de store slampene i sjuende klasse få stå til rette! Jeg tok stakkars Sonja under armen, gikk bort til skolen, over skoleplassen og opp skoletrappa. Det var midt i en time, og ingen unger var ute. Da jeg kom inn i gangen, tok jeg

døra til venstre, det var inn til storskolen der sjuende klasse gikk. Det visste jeg. Jeg hørte stemmen til lærer Rogstad innafor, ja ikke han Harald, men far hans, han Guttorm, men jeg nølte ikke. Jeg reiv opp døra, uten å banke på og stilte meg midt ut på golvet, sint og gråtkvalt:

– Håkken er det som har ødelagt dokka mi, skreik jeg. Det ble helt stille i klassen. Dørgende stille. Lærer Rogstad gjorde noen rare grimaser med ansiktet sitt, men jeg så at han var alvorlig og nesten litt sint i ansiktet. Han kom nedover mot meg og sa:

– Har noen ødelagt dokka di?

– Ja!

– Åssen skjedde det, da?

Jeg fortalte hva som hadde foregått, men jeg sladret ikke på noen.

– Hm. Ja, jeg skal snakke med klassen, jeg. Du får ha takk for du sa fra. Ha det bra da, sa Lærer Rogstad og var litt blid. Jeg skjønnte at besøket var over og tuslet ut. Åssen det gikk siden? Det tør jeg nesten ikke tenke på. Mang en gang fikk jeg slengt etter meg: «Håkken har ødelagt dokka mi! Håkken har ødelagt dokka mi!» Men det skjedde som regel på god avstand, for jeg ble dumdrstig som en dachs og sint som en gjennomsnitts lemen om noen ertet meg, og da small det om ikke synderen var alt for stor.

Men dokkene ble det slutt på. Jeg begravde «Sonja» nederst i hagen. Begravelsen foregikk i stillhet, og sørgehøytidligheten ble avsluttet ved graven. De andre dokkene tok mor seg av, og hvor det ble av dem, vet jeg ikke. Men jeg kan nå, 58 år seinere, bekrefte gyldigheten av ordtaket: «Tida leger alle sår». Tru den som vil!

De første ordførere i Nord-Odal

Det første formannskap var sammensatt av 5 formenn, nemlig Carl Ernst Nørregård, kjerkesanger Engebretsen, Søren Sutterud, Hans Hannord og Søren Haug. De tre siste var bønder. Den 6. august 1837 valgtes Nørregård og Engebretsen til ordførere. Det er mulig at Nørregård var sosialt interessert, men hans framferd viste at han var av den gamle embetsmannstypen. I allfall skjønte han sig lite på det som de nye selvstyreidéer krevde. Dette var så

meget verre som Odalsbøndene var en god båtengde foran de øvrige bygder i utvikling mot selvstyre, ikke minst av den grunn at Hans Nielsen Huges religiøse arbeide ved Lars Stormoen hadde brutt en bresje i det religiøse enevælde. Nørregårds brytske og bydende vesen skapte en opposisjon som kom tilsyne i vedtaket av 7. august 1843. Det gjelder en spurnad fra Kjerkedepartementet om geistlighetens lønninger. Den lange innstilling taler et språk som ikke kan tas imis av. Det er Ole Dysterud som går igjen, og kan summeres i dette: «Prestesekken blir aldri full». Ved valget i 1843 blev han satt utenfor. Bonden og sølvsmiden Amund Olsen Grønnerud og Søren Sutterud valgtes som ordførere. Grønnerud var lite skrivefær, og det fortelles at han måtte søke hjelp hos Strøm Lie på Kongsvinger for å skrive sine innstillinger.

Denne artikkelen er hentet fra «Jubileumsskrift for Solør-Odal», utgitt i 1936 for å markere 100-årsdagen for det kommunale selvstyre.

I forordet skriver redaktørene Gunnar Mandt, Jørund Soeinungsen og Eyvind Grimstad: «Vår sak er ikke å dømme, men å skjønne at all historie – de små som de større hendinger i bygde- og landsstyre – er som et endeløst kjede der lekk griper i lekk».

Carl Ernst Nørregård

Tosten Pedersen Trøften

Hans Larsen Stormoen

I disse tider strømmet det inn med framlegg fra Dysterud om endringer av mellomværendet. Det gjaldt eigendomsretten til Opstad kjerke, kornmagasinets deling, en bank for Odal m.m. – alt dette måtte nordodølingene ha oppfattet som egoistiske freistnader fra Dysteruds side. Derfor søkte de og fikk hjelp av Dysteruds motmann. Strøm Lie var stortingskandidat som Dysterud. I 1845 kom han på andre plassen som suppleant. Strøm Lie var Conrad Rynnings sakfører i Dysterudsaken, og hans aggressive måte å føre prosessen på, tyder på et personlig oppgjør også fra sakførerens side. Nok er det at ved disse oppgjør skaptess en uvilje mellom bygdene, som selv Tosten Trøften ved sin kloke framferd ikke var kar om å få slette ut, og noe sitter att den dag i dag.

I 1847 valgtes Hans Larsen Stormoen med Grønnerud på ander plassen som ordførere. Stormoen var fanejunker og eiger av en av de største gårder i Odal. Det var hans far som hadde sittet inne for sin tilslutning til Hauge's rørsle. Sønn til Hans Stormoen er

skuespilleren Harald Stormoen. Den store gave Hans Stormoen gav til Mo kjerke for å fred og forlik i menigheten som det øvrige nevnte ovenfor, viser at religiøsitet og kunstneriske evner lå parret i ætta.

Fra 1849 til 57 var det Tosten Persen Trøften og korporal Anders Olsen Holth som stod for styret, fra 1857 til 59 Holth, og fra 1859 til 61 Stormoen igjen, hele tiden med Trøften som v. ordfører. Så kom Trøften att til 1863, med Stormoen på andre plassen.

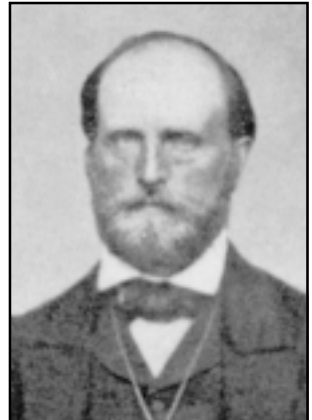
Trøften var fødd 1816, avliden 1868. Skoledirektør Seip har skrevet at det var hans svigerfar T. Trøften – rettere Trauten – som hadde gjort ham til målmann for livet. Dette drag er karakteristisk. Fåmælt, nasjonalsinnet og åndsinteressert virket han mest ved sin personligdom, og kom til å skape en jordbotn for den sterke folkehøiskoleretning med centrum i Nord-Odal i 70- og 80-årene, som har hatt like så stor innvirknad på bygdens utvikling i distriktet som de politiske brytninger, ikke minst kommunalt. Vi kan bare nevne ungdomsskolen og ung-

Anders Olsen Holth

Lars Syversen Oulie

Erik Monsen Haug

domsrørsla. Trøften var tingmann, valgt i 1859, 62 og 65. Anders Holth og Trøften var så ordførere att til 1865, avløst av Lars Oulie og Holth til 1867. Så kom Erik Monsen Haug og Oulie til 1871.

Knapt noen ordfører i Nord-Odal hadde så små forkunnskaper å bygge på som Erik Haug. Men han åtte et godt hode, og en uslitelig jernvilje til å sette sig inn i sakene. Derfor blev hans innstillinger for sin tid et godt utført arbeide.

Fra 1871 til 75 var det omgangsskolelæreren Erik Olsen Breiby med Erik Haug som satt ved styret. Både i Sør- og Nord-Odal syns omgangsskolelærerne å ha spilt en stor rolle i bygdens styre og stell. Derefter blev det Haug og Breiby igjen til 1881. Fra 1881 til 59 valgtes Peder (Per) Trøften til ordfører, og at han ikke var uten innverknad, viser det, at han i 90-årene tenktes valgt til tingmann. Trøften blev i 1895 avløst av Monthei Eriksen Haug. Han som P. Trøften var utdannet som underoffiserer, var ordfører til 1891, og valgtes i 1900 til tingmann for Hed-

mark Venstre, og gjenvalgtes både i 1903 og 06. I tingmannskretser sa de om han at han hadde satt sig merkelig godt inn i stortingets arbeidsorden, og dette karakteriserer hans ordførerverksemd også. I en kort tid var så Monthei Haugs bror, Knut Eriksen Haug, ordfører med Løfsgård som v.ordfører. I hans tid innkjøptes de store skogstrekninger som hadde tilhørt Rovelstad gård, til kommunen. Hadde han vært «liv laga», vilde trygt nok Nord-Odal fått en leder som vilde ha ført kommunen inn på nye baner i samme retning som Larsmon i Vinger.

Fra 1903 til 1910 var det Arne Løfsgård som stod for styret, avløst av Ingebret Løberg og O. Sæther. Løberg var fødd i Målselvdal 1861. Far hans var innflytter fra Elverum, mor hans fra Nordmøre, og han selv sleit sig frem til lærerskoleeksamen ved Ullmann skole, og eide den samme tro på løsningen av de sosiale oppgaver og de underbare følger disse skulde få på samfundsvoksteren som sin lærer. I 1912 blev han også valgt til tingmann for arbeiderdemokratene i Vinger-

Erik Olsen Breiby

Knut Eriksen Haug

Peder Trøften

Odals enmannskrets og tok i med et slikt arbeidstempo at det knekte ham. Han døde 1914. Med ham mistet demokratene sin fører. Hans eftermann Ole Rovelstadmoen, manglet Løbergs selvopofrende arbeidsevne. Partiet forsvant. Rett nok kom underoffiser Midt-

sund etter Rovelstad i 1919. Men i 1925 tok arbeiderpartiet makten med Anders Sjøli som ordfører, og han har siden styrt kommunen til nu.

Sine møter holdt formannskapet i en liten stue på prestegården, til de fikk sitt eget lokale på Sand.

Monthei Eriksen Haug

Arne Løfsgård

Ingebret O. Løberg

M. Midtsund

A. Sjøli

❦ ❦ ❦

Pål Tapp livnærte seg på salg av fisk og sprit!

Skulle det en gang skrives bok om de mange bygdeoriginalene i Odal'n, ville nok Pål Tapp være blant disse. Navnet fikk han fordi han blant annet livnærte seg med å brenne brennevin og gå omkring i Odal'n og selge den edle drikken – så lenge det var tillatt.

På sin vandring med spritkanna oppsøkte han sine kunder og tappet over

på kopper og kar. Da var han nøye med de edle dråper, og lot sjelden noe gå til spille. Han var rask med å sette tappen i kanna, ble det fortalt – derfor fikk han navnet Pål Tapp.

På Rovøya bodde han i mange år. For å komme seg til fastlandet, benyttet han båt om sommeren, mens ski og kjelke var fremkomstmiddel om vinteren. Mange kjente Pål Tapp, særlig i Austvatn, Mo og Sand hvor han vantet mye rundt på gårdene. Foruten sitt

Av Ole Erik Eier

Pål Tapp slik Jørgen Sæthern tegnet ham.

ambulerende vinmonopol, solgte han fisk for å livnære seg. Likeledes var han meget dyktig til å binde og bøte fiskegarn.

Ingrid Vestvold i Bruvoll, som i dag er 83 år gammel, kan huske at hennes bestefar, Julius Østmoen som bodde i Breivika, fortalte at Pål Tapp hadde hatt kost og losje hos ham i flere dager mens han utførte en del gardsarbeide. Da han skulle dra videre, spurte han Julius om oppgjør, men det gikk ikke bedre enn at det var han som var skyldig. «Det tær je pottitter før» sa'n Pål.

En annen historie om han, var den gang han satt i Breivika og så i et sjømannsblad med bilde av en båt. Pål kunne ikke lese, så han holdt bladet opp ned. «Han drokne full han som var i dønnå båten».

Hvem var egentlig denne Pål Tapp som mange kjente rundt Storsjø-traktene? Etter befaring i kirkebøker og folketellinga var han sønn av Anders Hansen fra Sandsbråten og Kirsti Paulsdatter fra Holtet under Krattebøl. De fikk 6 barn, hvorav Pål var den 5. i søskenflokket. Hans egentlige navn var Paul Andersen, født 1829 og døde i 1916. Han vokste opp i Bergenden i Sør-Odal før han flyttet og bosatte seg på Rovøya. Her bodde han i ei lita stue sammen med sin søster, Krestine som tidlig hadde blitt enke, og hun hadde dattera, Karoline. Da Karoline, eller Lina som hun ble kalt, giftet seg og flyttet til Gunhilla i Slåstadseter, ble Pål og søstra med. Her døde han 87 år gammel og ble begravet ved Strøm kirke.

På Rovøya i Storsjøen bodde Pål Tapp i mange år. Tuftene etter stua han bodde i synes også i dag. Han har også lagt igjen sitt visittkort ved å gravere inn sine initialer og årstall, slik bildet viser.

Alvorlig høgti i Nord-Odal i går – bygdefolket hedrer sine falne som ligger gravlagt ved Mo kjerke

Om lag 800 mennesker overvar gudstjenesta og bauta-avsløringa

Det var ei vakker og meget alvorlig høgtidsstund folket i Nord-Odal opplevde i går under minnegudstjenesten og bauta-avdukinga ved Mo kjerke. Et nytt kapittel i kjerkas historie og folkets bevissthet ble skrevet, men et blodig kapittel. Tre av bygdas sønner var ofret på fedrelandets alter, melder vår korrespondent. Tre unge, staute sønner som gav sitt liv i april dagene i fjor er stedt til hvile blant foreldre, venner og kamerater i heimbygdas jord.

De hviler i ei felles grav og har fått sin store tre meter høge bauta som skal vise etterslekta hvem som ga det største offer av alle. De falt på forskjellige steder. Ole Solvang i Brandval, Klaus Flugind på Tolga og Kåre Vestgaarden i Lærdal i Sogn.

Bautakomiteen som for bare tre måneder sia gikk i gang, har gjort et godt arbeid. Komiteen har bestått av frøken Birgitte Larsen, Bjarne Haug, frøken Skaug, fru Løfsgaard, Tarald Nordli og frøken Anna Ruud. Bautaen er levert av AS Norsk Kunststen, Oslo etter tegning av kunstneren Olav Enge-

briksen. Den koster slik den står om lag 2300 kroner, og ennå er det penger igjen til vedlikehold. Alt er samlet inn ad frivillig vei. Fabrikkeier Spillhaug har gitt jernlenkene som omgir steinen, og spesielt må nevnes Morten Eliassen, Skarnes, som reiste den lange veien helt til Sogn for å hente heim Kåre Vestgaarden. Utenom dette har han også gitt et større pengebeløp til bautaen.

Det var en stor forsamling bygdefolk og andre som møtte ved høgtia i går. Den vakre Mo kjerke var helt fullstappet og mange kom ikke inn. Menneskemassen kan nok anslås til om lag 800 personer i alt. Høgtia begynte med at orgelet ledsaget av lærer Stokke på fiolin spilte Händels Largo. Og Bjarne Rindal fulgte så med solosang «Den store hvite flokk å se» under orgelledsagelse. Forsamlingen sang så «Velt alle dine veie», og sogneprest Konow besteig prekestolen som var smykket med et stort norsk flagg, og holdt minnetalen over de tre falne.

Etter sogneprestens preken sang Bjarne Rindal en solo: «Soldatens siste sang», og forsamlingen fulgte med «Dag over Norge». Under preludiet av Chopin gikk forsamlingen ut av kjerka og samlet seg om bautaen. Den var svøpt i det norske flagg og to krigskamerater fra kampene i fjor holdt æresvakt her. To vers av «Gud signe Norigs land» klang vakkert fra de hundrer av tilskuere, og frøken Birgitte Larsen besteig så talerstolen ved bautaen for å gi en redegjørelse for reisinga av minnesmerket.

«Når vi i dag er samlet på Mo kjerkegard for å avduke en bauta over våre falne soldater, vil jeg få lov til å si noen ord om arbeidet med å få reist

den. For å hedre de tre som hviler her, og bevare minnet om dem, er denne bautaen blitt reist, og så lenge det finnes nordmenn her i dalen vil de bøye seg i ærefrykt og djup takknemlighet når deres vei går forbi dette minnesmerke. Den samme følelse som fikk oss i komiteen til å ta fatt her har sikkert også alle bidragsyterne vært besjelet av. Helt frivillig er bidragene kommet inn, og jeg er sikker på at de er gitt med glede».

Hun ga deretter en oversikt over arbeidet med bautaen og dens reising som vi tidligere har gjengitt. Foruten alle bidragsyterne rettet hun en takk til Olav Engebriktsen og firmaet som har levert steinen for godt arbeid. Hun

rettet en spesiell takk til de falne soldaters pårørende som så villig og gjerne har hjulpet til både med store pengebidrag og arbeid for å få alt på plass. Kjerketjeneren skal ha en spesiell takk. Hun nyttet også høvet til å takke Morten Eliassen som hadde hentet den falne i Lærdal. Enda han er utenbygdsboende, har han gitt et stort pengebidrag.

Til slutt takket hun komiteen for godt samarbeid. «Det har gått strålende fra først til sist. Sammen med de pårørende lover vi å verne om dette gravsted i tia framover. Måtte ingen i Mo noensinne glemme at dette stedet er hellig grunn».

Forsamlingen sang så to andre vers av «Gud signe Norigs land».

Gardbruker Bjarne Haug holdt så følgende tale ved steinen: Fager er lien, aldri tyktes den meg fargrere. Norske menn og kvinner! Det er sagt at aldri er landet vårt fagre enn i denne tid. Hvorfor, vil man spørre. Jo, for i dag bærer vi det i våre hjerter. Mon tru om det ikke var det samme syn som gjorde at våre unge menn for en stor del også frivillig meldte seg til forsvar i farens stund og ofret liv og blod på fedrelandets alter. Det var dette fagre syn av vårt fagre land som de tok med seg i døden der de styrtet på sin post ute på havet eller i land. Vi spør oss sjøl om dette offer var nødvendig. Kunne ikke disse unges liv vært spart? Da vil jeg si absolutt nei. La oss med Ibsen si: «Sjel, vær trofast til det siste, Seirens seir er alt å miste. Tapes alt din vinning skapte, Evig eies kun det tapte».

Norges jord er ikke den fruktbaraste i verda, men når vi gir den godt frø og

steller den vel, gir den dog god grøde. Når vi nå har lagt blomsten av Norges ungdom i fedrelandets jord, så må det bli frøkorn som gir mange fold og grøden av Norges frihet og ære som utvilsomt vil komme når fredens morgenrøde atter stiger opp over vårt krisherjede land. Vi reiser bautasteinen over våre falnes ære. En bauta peker oppad mot det høge, men den har også sitt ansikt vendt utad med de tause tall. Det er de falnes navn som lyser oss i møte med sin siste appell: Gløm ikke oss som ga det beste. Gløm aldri å ta arven opp og bær den videre fram.

Vi vil også takke foreldre og pårørende for at de viste oss hvordan et slag skal tas. De knakk nok sammen for ei ti, men dere reiste dere etter stormen. Vær forvissset om at så mange tanker aldri har gått til Solvang, Flygind eller Vestgaarden. Jeg vil få sitere hva Bjørnson sier i vår herlige nasjonalsang: «Alt hva fedrene har kjempet, mødrene har grett, har den Herre stille lempet, så vi vant vår rett». Og deri ligger vårt håp, vår tru og vår framti. «Norge, Norge, hytter og hus, men ingen borge. Blidt eller hårdt, du er vårt, du er framtias land».

Dekket falt, og følgende inskripsjon kom til syne: *Reist av bygdefolk i djup takknemlighet til minne om Ole Solvang, f. 18/9 1914, falt 21/4 1940 i Brandval. Klaus Flygind, f. 3/9 1907, falt 24/4 ved Tolga. Kaare Vestgaarden, f. 2/4 1916, falt 30/4 1940 i Lærdal. Plikt. Ære. Troskap.*

Haug la deretter ned en vakker krans med nasjonalfarget band. Den var fra heimbygda og fedrelandet. Løytnant Tormod Spilhaug holdt så en tale om

soldaten ute ved fronten, deres plikt og offervilje og ubrytelige kameratskap og la ned en krans fra soldatkamerater. Forsamlingen sang så «Ja, vi elsker», og sogneprest Konow steig deretter fram og takket bautakomiteen for det enestående arbeid den hadde utført. Han fremførte først og fremst en takk fra de falnes pårørende og dernest en takk fra hele menigheten som var den stor takk skyldig. Den rørende og stemmningsfulle begivenhet ble avsluttet med sangen «Du Gud som ga oss dette land, hjelp oss det trutt å verja, og stå som brøder hand i hand mot kvar som vil det herja. Det høge dyre ord, som våre fedre svor, å stan-

na fast som fjell til gamle Dovre fell, det ord lat søner sanna».

Etter krigen ble ytterligere tre navn hogget inn i steinen: Odd Løfsgaard, f. 2/9 1921, død i Wien 27/11 1944. Alfred Såheim, f. 2/9 1922, død 1/5 1945. Konsentrasjonsleir. Falt i Karasjok. Johannes Mora, f. 5/10 1922, død 13/3 1943. Omkom ved Alexandria. Skipsforlis.

Bautaen ble restaurert av Mo eldreforening i 1978 ved hjelp av folk fra Mo. Kirketjener da bautaen ble reist var Anton Sandmo.

Den gamle plassen Johanneshaugen – senere kalt Haugom

Oppover hoydedragene sør for Vesle-Gråsia kommer det en tettbygd kar gående. Han bærer preg av slit og lange økter, men i det tildels bratte lendet går det fort framover. Han bærer en øks i den høyre hånda, holder godt om den langt fram på skaftet – for øksa, den er selve grunnlaget, den er mer enn gull verdt akkurat i dag. På ryggen bærer han en slunken sekk. Det kan ikke være mye i den, bare litt niste for dagen. Sola står høyt på himmelen og varmer alt godt denne dagen, selv om det er tidlig i mai – året er 1854. Mannen tar et tak i sekkefeslingene, løfter litt på sekken og trasker så videre.

Han er snart framme der han skal gjøre sitt dagsverk. Han smyer seg gjennom noen tette viekjerr for så å komme fram i mer åpen mark. Der bærer det preg av menneskers verk før ham. Tømmer er felt, og steiner og stubber er brutt opp. Han tar av seg nistesekken og slår øksa i den første tømmerstokken han kommer fram til, setter seg ned på stokken og ser på nybrottet. Her tenker han å gjøre sitt livs verk, husmannssønnen Ole Eriksen Heerbrenna.

Hans bror var her før ham, men etter en sommer og en høst ga han opp i håp om å få en bedre og lettere plass

sør ved Tennungen. Der var det også planer om sagbruk, hadde hans bror fortalt. Nei, dette måtte være drømmer som hans bror fôr med. Han ville i hvert fall prøve her oppe, det var sikkert. Og slik ble det.

Ja, slik kunne det *kanskje* foregå da Ole Eriksen Heerbrenna kom til Johanneshaugen en forsommerdag i 1854. Sommeren før hadde, som fortalt, Gunder bror hans begynt å felle tømmer til husvære her oppe og ryddet litt opp på tomta der han mente stua skulle stå, men så fikk han husmannskontrakt fra Heer på Tennungsaga og begynte der.

Navnet Johanneshaugen på boplassen i Galterud skog (senere Aulis del av skogen) som har blitt brukt av mange helt fram til i dag, har noe uklart opphav. Den nærmeste forklaring må være som følger: I ei koie der oppe lå det ved de tider plassen ble ryddet to tømmerhoggere, Johannes Gjeddevassberget og Kristoffer Finna. Da de hadde lagt seg for natta etter en lang og slit-som dag, ble de var noe ute ved ene vegg. Johannes hopper ut av senga, får med seg børsa og løper ut. Vel ute får han se en bjørn og skyter etter den, men overraskelsen over det uventede besøket av bamsen og det tette høstmørket ute gjorde sitt til at det ble bomskudd. Bjørnen ble senere skutt lenger ned mot bygda. Den var lang som en

tømmerslede, ble det sagt. Denne Johannes og denne hendelsen må være det som har gitt plassen navnet. Det er ikke kjent noen annen Johannes i de trakter. Da navnet Hauva som det sies lokalt, eller Haugom er mest kjent, velger jeg å bruke det.

Ole var 36 år da han begynte med nyryddingen sin på høyledraget sør for Vesle-Gråsia i 1854. Hjemme på husmannsplassen Heerbrenna hadde han alt en stor familie. Kona til Ole var Anne Persdatter Løkkerbekken på 30 år. De hadde siden de giftet seg i 1843 og fått fem velskaptede unger. I disse elleve årene hadde de bodd sammen med Oles foreldre og andre familimedlemmer i den vesle stua på Heerbrenna. Ole og familien bodde på plassen som innerster, dvs. som husmann uten jord. I dag er det helt uforståelig med slike boforhold. Stua på Heerbrenna hadde bare ett rom på ca. 22 kvadratmeter. Da var det nok nødvendig å holde sammen og være venner.

Ole holdt på i over tre år med slit seint og tidlig for å bli ferdig på nybrottet sitt, ihvertfall få det slik i stand at han kunne ta familien med dit. Hadde han kunnet bruke all sin tid til dette, hadde det nok ikke tatt flere år, men det skulle arbeides nede i bygda om sommeren og i skogen om vinteren. Dette innebar lange dager for Ole med nesten bare natta til hjelp i perioder da det var som travlest. Arbeidskontrakta var hard, men måtte holdes.

Det var ingen liten familie som flyttet til Haugom i 1857. De telte åtte ialt. Året før var Anne blitt født, så hun var den minste på flyttelasset med bare snaue året. Erik på fjorten år var den

eldste og mellom der Torstein på tolv, Karen på ti, Berte på sju og Hans på fire år. Vi kan se for oss denne store nybyggerfamilien på flyttetof fra husmannsplassen til et nytt sted med mange store utfordringer i vente. For ungene var dette helt sikkert en spenningsdag av de store. For Ole og Anne var det nok med blandede følelser de dro vestover. Selv om tømmerstua på skogsplassen sto klar nå til å ta imot dem, var det mange harde dager som ventet dem alle, både store og små.

Karen Olsdatter Masthaugen, født på Brenna i 1847. Hun flyttet til Haugom med sine søsken og foreldre da hun var ti år gammel. Karen døde i 1918, 71 år gammel.

Tømmerstua på Haugom som Ole satte opp, var på bortimot 65 kvadratmeter. Det var ingen liten stue han hadde fått tømret opp på denne tiden, ikke så at den var noe for stor, men ofte var det ikke store gulvet nybrottsfamilier hadde til rådighet i de dager. Et annet hus som var satt opp på samme tida, var fjøset. Det var jo livsnødvendig for å livberge seg på en skogsplass. Det ble etter hvert mange hus rundt om på Haugom. I tillegg til fjøs og stue ble det satt opp lœe, bu, sommerfjøs, snikkerstugu og smie. Det fineste byggverket på plassen var nok hvelvkjelleren av gråstein. Den står ennå, og har en forgang før en kommer inn under selve hvelven.

Ole livnærte seg nok med en del annet enn vanlig skogs- og gardsarbeid etter en del år på plassen. Som nevnt ble det både satt opp smie og snekkerverksted, og vi vet at det blant annet ble laget kasser til gulvklokker der. En av dem finnes ennå her i Sand. Det var ingen dårlig geskjeft når vi tenker på datidens muligheter for verktøy og ellers de tungvinte forhold som rådde i et slikt skogshjem.

Familien Haugom har helt fram til de siste årene kunnet vitne om gode håndverksevner, så det begynte nok med Ole i den vesle snikkerstugua på Haugom. Den første ungen som ble født på Haugom, var Maria. Hun ble født den 27. januar 1859 og var til dåpen 20. mars i Sand kirke. Hun ble i voksenalder gift til Fressvoll under Heer. Men på Haugom som på de fleste plasser den tida var det mange små som ikke fikk leve opp. Sommeren 1862 ble Hans sjuk. Han døde den 21. juli og ble begravet den 26. samme må-

ned. Veslegutten på åtte og et halvt år døde av tæring. I mai året etter ble det født en gutt i stua på skogsplassen. Det var Ole, oppkalt etter sin far. Men Ole skulle heller ikke få leve opp. Alt den 18. februar 1864 dør han av krupp – ni måneder gammel. Det var mange harde dager for familien på Haugom. Sorg og glede måtte de forene på beste måte. Noen særlig hjelp utenfra var det ikke så lett å få, så sjølhjelpenhet var absolutt nødvendig.

Hvordan levde ellers familien etter noen år på skogsplassen? Vi kan ihvertfall finne at da Ole og Anne hadde vært der i bortimot tjue år, var det tre kuer og fire sauer i fjøset. Ei geit hadde de også i en del år, som det var vanlig på mange plasser. Avlingene kunne nok variere en del, men vekstgrunnlaget var ikke dårlig da plassen ligger høyt og fritt med de beste jordene i sørvest. Hvor mye som var brutt opp i 1875 er noe usikkert, men da ble det satt halvannen tønne poteter og i tillegg sådd litt havre og bygg. Det jordet som var potetland de siste årene var stort nok til å mette mange munn, og den solide hvelvkjelleren var mange høster god og full, ihvertfall etter at alle jordene var tatt opp.

I juni 1879 ble det laget i stand til bryllup på Haugom. Eldstesønnen Erik giftet seg da med Lina Sjønnedatter Haugstad fra Knapper. De fikk sitt første barn seinhøstes samme året, men det døde bare etter noen måneder. Eriks yngre bror Tosten hadde alt ti år før, i 1869, giftet seg med enke Maren Boesdatter i Søndre Verket. Deres første sønn Ole født i 1871 ble senere bruker av Verket i 1906.

I årene som fulgte ble det mange mun-

Utekjelleren på Haugom, bygd i gråstein ca. 1860, forografert 1986. Gutten på bildet øverst er Frank Grøttumsbråten.

ner å mette på skogsplassen. Yngstjenta Maria som giftet seg i 1881 med Tosten Hansen Fresvoll bodde også ei tid hjemme. Det påfølgende år ble Ole Arthur født; det var Eriks og Linas andre barn. De fikk deretter Sigvart som kom til verden 5. januar 1886 og så Anne som kom til på selve julekvelden 1888. Den jula i 1888 var det tre små unger sammen med foreldrene Erik og Lina. Ole og Anne var da blitt over 70 år gamle og levde med dem. Mange år var gått siden Ole og Anne kom hit første gangen med familien sin fra Heerbrenna. De fikk begge oppleve at tredje generasjon vokste opp på plassen som de hadde lagt ned all sin tid og livskraft på. Det var sikkert noe som kunne gi ekstra livsgnist til de to gamle, selv om to av barna deres døde i ung alder.

På ettervinteren 1892 dør Anne i en alder av 74 år. Det var i de tider en høy alder. Hun hadde mange harde tak bak seg med jord, buskap og familie. For enkemannen Ole ble tapet av Anne hardt. Han levde i mange år etter, men de siste årene ble han mest sengeliggende. Ole var ikke alene på plassen, så han fikk nok den hjelp de rådde med alle sammen.

I 1902 ble det laget i stand til enda et bryllup på skogsplassen sør for Vesle-Gråsia. Det var Eriks og Linas sønn Sigvart som giftet seg med Inge Løkerbekken. De ble også boende hjemme på Haugom de første årene etter bryllupet, og deres første datter Lina ble født samme året. Deretter fulgte Karen, Emma og Anne. Ole kom til verden etter at Sigvart og Inge flyttet ned i bygda.

En høst like etter århundreskiftet var det potetdømnning på plassen. En del hjelp var kommet fra brukene her lengst vest. Det fortelles at gamle Ole også ville ta sin tørn slik han hadde gjort i alle år. Han trosset alderdommen og ble med ut i potetlandet, men etter ei lita stund måtte han inn igjen og legge seg. Dette var et hardt slag for Ole. Han ropte mange ganger fra senga at dette var siste året det var poteter i jorda på Haugom. Men poteter var det satt i alle år til da, og det ble det også i årene som fulgte.

Høsten 1908 ble en trist og vond tid for familien på Haugom. Den 10. november dør Ole i en alder av 90 år. Et langt og strevsomt liv ebbet ut denne mørke høstdagen. Ole døde av alderdom, men Ole Arthur og Anne som hadde livet foran seg, fikk heller ikke være med særlig lenger.

I løpet av denne høstmånedens blir de begge sjuke, og i slutten av november dør Ole Arthur av tæring, 26 år gammel. Anne, som også er rammet av samme sjukdommen som broren, blir stadig dårligere fram mot juletid. Hun hadde hele det siste året sett fram til akkurat julekvelden, for da skulle hun fylle 20 år. Juleforberedelsene ble gjort etter beste evne også denne jula, og Anne prøvde å glede seg med dem alle enda hun nok visste hvordan det var fatt med henne. Anne hadde blitt mye svakere de siste dagene før jul, og om julekveldsmorgenen forteller hun sin mor at hun tror dette blir hennes siste dag, og slik ble det. Hun var klar helt til det siste, men utpå ettermiddagen sovner hun bort, nesten på timen tjue år etter at hun ble født. Det ble nok ingen jul på Haugom

det året. Dette var harde tildragelser for dem som var igjen på plassen. Erik og Lina hadde mistet to barn og Eriks far på under seks uker. Livet kunne virkelig være hardt og urimelig, det fikk de alle føle den høsten og vinteren.

Erik og Lina bodde sammen med Sigvart og Inge og deres små på plassen i noen år etter. Sommeren 1911 flytter Sigvart og familien ned til bygda, men Erik og Lina blir enda på Haugom i åtte år til, fram til våren 1919. Da forlater de to Haugom og flytter etter sønn og svigerdatter, først til Nerli, så til Ner-Bekken før Sigvart bygde Vestre Fritsvoll i 1924. Da ble Erik og Lina med dit og levde der til de døde. De ble begge gamle. Erik døde i 1932 og Lina i 1947.

Plassen Haugom ble da stående tom etter seksti års slit for tilværelsen der. I november 1919 var det auksjon, og den ble holdt av Birger Fløtten. Det fortelles at det var dansefest på plassen etter endt auksjon den høstdagen. Slik endte flere generasjoners livsverk på Haugom.

Når vi i dag rusler rundt på plassen, mye over hundre år etter at Haugom ble tatt opp, er det ennå mangt som minner og vitner om det som her er skrevet. Vi finner rester etter de fles-

te av husene. Den store forseggjorte utkjelleren av gråstein står like fin ennå. Den er faktisk en av de største utkjellerne jeg har sett. Stuemuren på ca. 9 x 6 meter står fint, og det gjør også låvebrufoten av gråstein. Tømtesteinene etter bua, løa og koia som bjørnskytterne lå i, finner vi også. Store steinrøysen kommer vi over flere steder rundt om i jordene. Røysene vil ligge der til evig tid, men naturen rundt dem vil snart ta jordene tilbake. Like nedenfor stuemuren står det ennå et epletre. Til våren vil det sikkert blomstre og til høsten bære fram noen små grønne epler. Ingen har bruk for dem nå, og det har ingen hatt på mange år, men treet har i sin ungdom båret fram mange kjærkomne epler for dem som plantet det. Nå er menneskene borte for godt, og bare restene er igjen.

Nylig har Ingegerd og Henrik Tronbøl ryddet og hogd en del på Haugom. Den gamle stien fra Eidsvollvegen er ryddet og merket. Det er funnet i alt åtte hustomter på plassen. Det er satt opp informasjonstavle, og etter hvert vil hver hustomt bli merket med skilt. Haugom er virkelig verdt et besøk en fin sommerdag. Gå rundt på plassen og tenk tilbake – vi trenger det i en travel hverdag.

M/S Storsjø 1905 - 1926

«Storsjø» har lagt ut fra Skarnes med kurs for Osbrua og Oppstadåa. Ombord er medlemmer av amtstinget. Året er 1915.

M/S «Storsjø» ble bygget vinteren 1904-1905 ved Drammen Jernstøberi & Mek. verksted. Skroget ble fraktet med jernbane til Skarnes og sjøsatt nedenfor Skarnesbrua.

Maskinen ble levert av Heyerdahl & Co. og montert av montørene Eriksen og Sørensen fra dette firma. Denne maskinen ble senere skiftet ut med en sterkere type. «Storsjø» gikk da fortere enn «Odølingen». Før var det motsatt.

Den første maskinen var en "Gideon" fabrikkert av Rud. Kramper & Jørgensen A/S Maskinfabrik, Metal & Jernstøberi, Horsens, Danmark. En stor leker av tre ble bygget for frakt av gods. Trelemmer som ble oppreist på skrå mot hverandre dannet tak over lasten. Prøveturen foregikk 17. mai. 1905.

Stiftet av kjøpmenn

A/S Storsjø ble stiftet 1904 av kjøp-

Av Erling Nygård

mennene: P.O. Diesen, Austvatn, Julius Nyhus, Østmoen, Lars H. Bergstuen, Knapper og Erik Arnesen, Fjellhaug.

I P.O. Diesens «Journal og Kontobog for A/S Storsjø» står det: Anlægskonto – 1905, jan. 1. Grundkapitalen: 12.000,- kr.

Denne "«kontobog» fant Knut Nygård på pakkhusloftet til gamle Austvatn Landhandleri i 1992, og den har nok ligget der siden 1920-tallet.

Mannskap ved starten 1905

Maskinist: Erik Johansen Nordgard, Knapper. Han var den første som ble ansatt, 26.4.1905, og var noen dager i Drammen Mek. Verksted for opplæring. Erik var ansatt bare denne sommeren. Lønn pr. mnd.: kr. 70,-.

Forretningsfører: Peder A. Nordlie (Engen), Knapper. Lønn pr. mnd.: kr. 70,-. Peder var ansatt bare denne sommeren.

Kaptein: Erik P. Hol, Størjen, født ca. 1862. Ansatt 17.06. 1905. Erik hadde godkjennelse som fører av D/S "Odølingen" fra «Tilsynskommisjonen for Dampskibe Christiania Distrikt» 10. juni 1896. Erik var ansatt bare denne sommeren. Lønn pr. mnd.: kr. 70,-.

Mannskap: Anders A. Sagstuen (Bladammen), Slåstadseter. Ansatt 14.08. 1905. Lønn pr. mnd.: kr. 70,-. Erik Mariussen Vilborg, Austvatn – født 1878. Ansatt 25.09. 1905. Lønn pr. mnd.: kr. 65,00. Lars Danielsen, Sand. Ansatt 09.10. 1905. Lønn pr. mnd.: kr. 65, 00.

Restaurantrise: Olga S. Dalen, Østmodalen 1886 – 1977. Ansatt: 17.06. 1905. Lønn pr. mnd.: kr. 15.00.

Mannskap 1906-1910

Peder A. Nordlie (Engen), Erik J. Nordgard og Erik P. Hol sluttet etter 1905 og ble erstattet av følgende: Forretningsfører og kaptein: Søren Thoner, Fjell-

haug. Ansatt: 10.05. 1906. Lønn pr. mnd.: kr. 65,00.

Maskinist: Marius Karlsen, Austvatn. Ansatt: 10.05.1906. Lønn pr. mnd.: kr. 60,00. Mannskap: Ole O. Kjenslie, Gardvik – født 1859. Ansatt 30.05.1906. Lønn pr. mnd.: kr. 60,00. Anders Bladammen, Erik M. Vilborg, Lars Danielsen, Olga S. Dalen og Bernhard Sandberg, Austvatn. Han var også delvis mannskap I 1906, og fram mot 1910 fungerte han av og til som fører av «Storsjø». Han var baker av yrke.

Theodor Holtet

F.o.m. 1910 og t.o.m. 1915 var Theodor Holtet, Krattebøl, forretningsfører og kaptein på «Storsjø». Det siste året, 1915, leide han «Storsjø» og drev for egen regning. I disse årene hadde Holtet som mannskap: Marius Karlsen, Austvatn, Einar Ilbråten, Krattebøl, og Aksel Kjølén, Gardvik.

«Storsjø» har lagt til i Måsåvika. Akterut ståpr kaptein Lars Viken. Bildet er tatt i 1916 eller 1917.

Jeg har hermed bevidne, at Mr Erik Hol, søn af Pilegrus-
kommissionen for Dampskibe i Christiania District offer
har antagen som Fører af Gods dampskibet Odølingen,
er en adreelig og adreelig Mand, som dampskibets
Eiere har føit Grund til at være tilfreds med.
Hans Localgjernedat til Forvandt i Forbindelse med
hans Forsigtighed under Farten og i ham i særdeles
Guds skikkel til Forspødske, til hvilken jeg trogt
høi give ham min Anbefaling.

Kjøbenhavn 10de Juni 1896.

Leds gesandt
Fremst: Oleus Dampskibsføi

I Hensætt til ovenstående Forskyldt gængsede Erik Hol
som Fører af Dampskibet Odølingen.

Pilegruskommissionen i Christiania District d 10den 1896

Marskalken P. Storch J. Olsen

Fremst ved Forskyldt af Dampskibet Odølingen

Pilegruskommissionen i Christiania District d 10 Jul 1897

Marskalken P. Storch J. Olsen

Fremst ved Forskyldt af Dampskibet Odølingen

Pilegruskommissionen i Christiania District d 3 August 1898

Marskalken P. Storch

Fremst ved Forskyldt af Dampskibet Odølingen

Pilegruskommissionen i Christiania District d 7 August 1900

Phil. Salvisson Marskalken P. Storch

Fremst ved Forskyldt af Dampskibet Odølingen

Pilegruskommissionen i Christiania District d 3 Septbr 1901

Marskalken A. Thorsen J. Olsen

Fremst ved Forskyldt af Dampskibet Odølingen

Pilegruskommissionen i Christiania District d 15 Aug 1902

Phil. Salvisson Marskalken A. Thorsen

Erik Hols skipsførersertifikat, utstedt 10. juni 1896.

Johan Holtet, Theodors sønn, med sitt inngående kjennskap til rutefarten på Storsjøen, har gitt meg uttallige opplysninger som jeg ikke kunne ha fått på annen måte.

Johan Holtet er den eneste pr. i dag (februar 1997) som kan fortelle om livet ombord på «Storsjø». Som smågutt var han med sin far ombord mange ganger og han fikk også prøve seg som rommann. Fra starten 1905 til 1910, da Holtet overtok driften, var det restaurant ombord, men Holtet kuttet ut denne serveringen. I stedet ble det salg av vøtterøl, brus, kjeks og lignende. I tillegg til trelekteren kjøpte T. Holtet en jernlekter som hadde et overbygd akter. Her inntok mannskapet ofte sine måltider. Begge lekterne ble også brukt samtaidig. De var utstyrt med ror for de måtte jo styres. Især var dette påkrevet i Oppstadåa. Jernlekteren solgte T. Holtet senere til A/S Storsjø.

Både Mo og Sand

«Storsjø» gikk ut fra Østmoen Brygge om morgenen og var innom de faste stoppestedene i Mo, og langs Oppstadåa til en brygge som ble anlagt nedenfor Skarnesbrua. F.o.m. 1919 t.o.m. 1926 trafikkerte «Storsjø» både I Mo og Sand. Ved Skarnesbrua ble det laget tre heisanretninger som ble sveivet med håndkraft. En skinnegang for tralle ble lagt fra brygga og opp til stasjonen. Tidlig på sommeren var vannstanden for høy, og da kunne ikke båten passere under Osbrua. Det hendte også at det ble for grundt her noen ganger utover sommeren. I disse tilfellene måtte «Storsjø» legge til lands ovenfor Osbrua. Herfra til Skarnes ble frakten besørget av hestekjøretøy. En-

kelte steder måtte det av og til mudres (graves dypere), bl.a. i Saugnnessjøen og Hanorsundet. Hvordan dette arbeidet ble utført vet jeg ikke.

Lasten på lekterne besto av varer til butikkene I Nord-Odal og andre, og forsendelser andre veien som skulle videre med jernbane. Det var også ofte frakt av levende dyr. For passasjerene var det DAMESALONG og HERRESALONG under dekk, hver på sin side. På dekk var det benker til å sitte på. Trappen ned til salongene og alt treverk ellers var utført I massiv eik, og overdådig beslått med sirlige messingbeslag. Setene var trukket med plysj. «Storsjø» var en flott attraksjon og et stort fremskritt for Nord-Odal I tiden 1905 til 1926.

Helt fra starten 1905 var det ofte søndagsturer med foreninger og lignende. Theodor Holtet fortsatte med dette da han overtok driften i 1910. Han bygde også et hus på Rovøya. Her var det kjøkken og oppholdsrom med servering. I tillegg ble det bygd dansegulv. Hit ble det arrangert turer sommeren igjennom. Dette huset ble senere flyttet til Holtets hjem, Solbakken i Krattebøl. Her ble det også påbygd.

Fortsatte med «Odølingen»

1915 ble Theodor Holtets siste sesong med «Storsjø». Men Holtet sluttet likevel ikke med sjøfart i Storsjøen. Han kjøpte «D/S Odølingen» som da hadde ligget I opplag ved Sand en tid og var I dårlig forfatning. Omfattende reparasjoner og forandringer måtte gjøres. Bernt Bjølset, som dengang drev et lite verksted nedenfor Sandbrua var med på dette arbeidet. Blant annet måtte det skiftes ut jernplater I skips-

«Storsjø» ved brygga nedenfor Skarnes bru.

siden. Platene ble naglet på plass, naglene ble først glødet i en feltesse. Dette var sikkert et svært tidkrevende arbeide med det utstyret de hadde til rådighet. En av disse jernplatene finnes fortsatt på Holtet i Krattebøl. Theodor Holtet drev denne virksomheten til og med 1918., og dermed var det også slutt med «Odølingen» seilas i Storsjøen. Han kjøpte nå lastebil (sammen med O. A. Sæter) og begynte transport med denne.

Lars Viken og Petter Bråten

Våren 1916 ble Lars Viken fører på «Storsjø», men bare denne sommeren. Han ble i 1917 etterfulgt av Petter Bråten fra Knapper. Også han fører bare en sommer. Øvrig mannskap: John Bergsødegård, Knapper, Torger Kirke-

nær, Gardvik, Lars Nordli, Knapper og Marius Karlsen, Austvatn.

Om Petter Bråten kan fortelles at han var sjemann ombord i engelske båter under første verdenskrig og opplevde da torpedering. Tormod Sætre har fortalt dette. Petter Bråten (f.1891) var Tormods morbror. Petter døde ung, i november 1921.

Petter Bråten var fører på «Storsjø» bare 1917, og John Bergsødegård overtok etter ham. Mannskap forøvrig var det samme, og i tillegg ble Einar Nordli bror til Lars Nordli-ansatt. I 1920 sluttet John Bergsødegård. Han begynte da i tømmerfløtingen.

Torger Kirkenær ble iflg. hans datter Karen Breiby fører i årene 1920, 21 og 22. Torger fikk da arbeide i fløtingen.

På ved ut fra Måsåvika. Gardvik gård i bakgrunnen.

Lars Nordli ble fører 1923. Mannskapet forøvrig var det samme, bortsett fra at Johannes Karlsen Nordseth fra Austvatn overtok som maskinist i 1925 etter sin bror Marius. Ole Østvik var også delvis mannskap de siste årene.

Det siste mannskapet på «Storsjø» var Lars Nordli, Einar Nordli, Johannes Karlsen og Ole Østvik.

I opplag høsten 1926

Høsten 1926 ble båten lagt opp ved Østmoen brygge. Av butikkprotokoller på Austvatn fremgår at siste fraktutbetaling til Storsjø er 20.11.1926. Her ved Østmoen lå båten helt fram til sommeren 1937. Da ble den hugget opp av Hamar Jernstøperi. Marius Karlsen fikk jobb på Skarnes Dampsag 1925 med dampmaskiner der etter 19 år sammenhengende på «Storsjø». Man kan trygt si at Marius var langt foran sin tid når det gjaldt all slags maskineri. Jeg var av og til innom Skarnes-saga flere år senere og pratet med Marius og for å se på maskinen han stelte

med. Han fortalte om sin tid ombord på «Storsjø». Forbindelsen mellom kaptein i styrehuset og maskinrommet skjedde med vanlig maskintelegraf som benyttes på skip forøvrig.

Viktig virksomhet

Skipstrafikken var en travel og viktig virksomhet for Nord-Odal fram til 1918 da biltransport smått om senn tok opp konkurransen. Jeg kan minnes at vi som unger stod og lyttet da «Storsjø» varslet ankomst-ute ved Ransholmen. Vi fikk av og til være med hest og vogn ned til steinbrygga.

«Storsjø» kom sjelden helt inn til brygga fordi det var for grunnt der. Den stoppet ved «Øla» noe lenger ut, og godset ble satt i land med robåt, eller jernlekteren som ble staket inn til brygga. «Sjøpakkhuset» som stod på en høy gråstensmur noe ovenfor brygga, var lager for varer. Under vårflommen stod vannet langt ovenfor pakkhuset, og brygga lå under vann. På forsommeren lå det tømmeringer her, og det var nok av og til litt uoverens-

stemmelse med sjøfløterne da tømmeret lå og sperret. I Oppstadåa var det ofte vanskelig å komme fram gjennom alt tømmeret. Harald Engen fra Knapper forteller at John Bergsødegård stod i baugen på «Storsjø» med fløterhake og staket til side tømmer gjennom hele åa og da var det nok stor forsinkelse. En tur fra Østmoen til Skarnes med «Storsjø» var en stor begivenhet, forteller Hararld.

Jeg kan huske en norsk flagg-vimpel som tilhørte «Sjøpakkhuset». Den fantes på Austvatn i mange år. Denne vimpelen ble satt opp da det var rundturer i Storsjøen om helgene så det gikk tydeligvis høytidelig for seg.

Ola Vestby fra Knapper erindrer at det kom en tropp speidere med «Storsjø» til et stevne på Nordre Berg. Dette var i 1925, eller 1926. Han husker også at han så Lars og Einar Nordli gikk sørover veien om morgenen for å legge ut fra Østmobrygga.

Min onkel, John Antonsen, fortalte fra sin tid på Austvatn 1920 til 1924, at han kjørte opp varer fra brygga til butikken. En gang ble «Storsjø» svært forsinket da den gikk på grunn mellom Ramsneset og Ramsholmen. I somre med lav vannstand gikk den derfor øst for holmen.

I «Kontobog for A/S Storsjø» fremgår at Hans Bergenden den 17. Juli 1905 har fått utbetalt kr. 10,00 for «oppstaging». Han var godt kjent i Storsjøen. Hans kom i robåt til Austvatn for å handle og jeg husker at han da hogg bruse (einer) i hamna og tok med seg og brukte til kurvfletting.

«Journal og kontobog for A/S Storsjø» var i svært dårlig forfatning da Knut Nygård fant den 1992. En stor

del av bladene var sammenklebet av fuktighet og belagt med muggsopp. Takket være hjelp og undervisning fra konservator Gulbrandsen på Riksarkivet på Hamar har det lyktes å bringe den i lesbar forfatning igjen.

Restene av «Storsjø»

Båtforeningen i Mo fant nederste del av baugen på «Storsjø» under anlegg av brygge i Måsåvika i Gardvik. Forreste skott er fylt med sementstøp. Marius Karlsen fortalte meg en gang at denne støpen ble gjort for å gjøre baugen tyngre og stivere. Natt-is skulle da brekkes opp. Denne løsningen var ikke vellykket. «Odølingen» med sin avrundede form nederst på baugen og brakk isen ned, og den gikk bedre i isen.

Propellen til den første maskinen lå i mange år på Skulstad i Fjell.

Kilder:

*Johan Holtet, Skarnes
Harald Engen, Knapper
Håkon Skogstad, Knapper
Ola Vestby, Knapper
Leif Bergsødegård, Knapper
Magnhild Bråten, Knapper
Karen Breiby, Sagstua
Otilie Moe, Skarnes
Hilda Hoel, Oppstad
Tormod Sætre, Sagstua
Klaus Østvik, Austvatn
Anders Enerhaugen, Austvatn
Aslaug Karlsen, Skarnes
Fanny K. V. Steinhaugen, Slåstadseter
Ingrid Vestvold, Bruvoll*

Ei bjørnehistorie fra farfars tid

Rundt midten av 1800 tallet og fremover mot århundreskiftet var det nok av bjørn og ulv i Odalsbygdene. På Nordliengen nord i Knapper, kunne ulven særlig være nærgående. Det fortelles at den stod i skogkanten og ulte da de slapp ut geitene om morgenen. Men bamsen lot også høre fra seg i blant. Den kunne slå ned ei ku her og en hest der.

Det er kanskje ikke så underlig at ordet «bjørn» stadig går igjen i navn på buplasser og skogsområder i disse trakter der bjørnen så til de grader var tilstede: Bjørnstad, Bjørnstadholen, Bjørnstadinngjerdingen, Bjørnstadhaugen, Bjørnli, Bjørnset, Bjørnstampen og Bjørnmyra.

Her følger en for så vidt noe spesiell bjørnehistorie fra nevnte gammeltid.

Noen skogsarbeidere var på vei til fots hjem fra skogen. Da de nådde Steinbekken, oppdaget de en liten bjørnunge som gikk og tasset rundt helt aleine. En Nordlikar som var med, grep tak i den og puttet den under trøya. En må her spørre seg: Hvor befant binna seg akkurat da? Men sikkert er det, at mannen kom vel hjem med bjørnun-

gen. Her ble den tatt hånd om på aller beste vis, og ammet opp med tåteflaske, som en annen unge. Dette fant sted tidlig på våren. Bjørnen vokste snart til, og var til stor glede for alle på gården og naboene omkring. Den fulgte med ungene hvor de gikk og sto, og var deres beste lekekamerat.

Sommeren gikk og det ble høsten, med lange og mørke kveider. Da begynte den vesle å bli mer og mer døsen, og den ville snart bare sove. Inne i kroken bak grua, i et lite rom for veden, ble det så stelt i stand hi til den. Her la

bjørnen seg til å sove vinteren over. Der hadde den det lunt og godt og sov som en stein, helt til den tidlig neste vår kom tassende en dag fram på gulvet. Større var den blitt, men sulten og slunken.

For annen gang ble den tatt godt imot, og kameratskapet med unga var snart gjenopprettet. I bakkehellingene lå snøen ennå, og guttene var dagen lang i sving med sine kjelker, og bjørnen var selvfølgelig med. De hadde den foran seg på kjelken, og det gikk så det suste nedover bakkene. Men smågutter er smågutter: En dag fant de fram til en forferdelig bratt bakke som de

ville sette utfor. Lang var bakken også, og endte i en liten skrent rett ned i den slagte Juråa. Med bjørnen igjen foran seg på kjelken skjøt kjelken voldsom fart. Dette måtte naturligvis gå galt! De som satt bak på kjelken så det best å kaste seg av i tide, mens den stakkars bjørnen raste videre helt aleine. Like før den stupbratte skrenten, skar kjelken ut og veltet. Kast i kast gikk både bjørnen og kjelken nedover og stanset ikke før de hadde havnet helt nede på åisen. Da bjørnen kom til hektene igjen etter alle rundkastene, og fikk se kjelken ligge der, ble den så arg at den slo kjelken helt i filler. Da guttene senere ville ha den med på nye

aketurer var den ikke blid, og bare murret.

Det gode vennskapsforholdet var slutt. Den kunne nok aldri mer glemme denne streken. Bjørnen var ennå en tid på gården, og var nå vokst seg ganske stor. Og mannen i huset innså etterhvert at den ikke var noen «småguttmoro» lenger.

Så en dag kom det en omvandrende kar til gards. Etter endel forhandlinger endte det med at han kjøpte bjørnen for en dalers penge. Og denne fulgte da med sin nye herre ut av bygda. Den havnet visst senere på et sirkus. Slik endte historien om bjørnen på Nordli.

❦ ❦ ❦

Jakob Lishaugens dikt i samling

Jakob Lishaugens samlede dikt kom i høst ut i bokform. Gjennom et langt liv i skogen har han skrevet dikt som ikke minst mange nordodølinger har lært seg å sette pris på. Han har tidligere gitt ut fire samlinger, den første i 1976. «Dikt i samling» inneholder samtlige dikt fra disse bøkene i tillegg til mange som ikke tidligere er publisert. Jul i Nord-Odal er glad for å kunne bringe tre av hans dikt på trykk i årets utgave.

Julenatta

– står trærne kledt
i hvite kapper
og signer alt liv
i skogens barm

fra elg og rovdyr
til musa under koiegolvvet,
og tita på en kvist.

Så lenge det vesle hjertet slår
er kroppen varm.
Hode-under-vingen-optimist
som vil leve og overleve.

Hæarta ta hørt

Du er hæarta ta hørt
håkke du er rauv hæll gul,
håkke du er hvit hæll svart.

Hæarta ta mor di
og hæarta ta far din.
Frø og eigg – er du.

Så teinkj itte mørt
om det at du vart
det du vart:
Hæarta ta hørt.

Det daglige brød

Det daglige brød
var en gave
fra skaperens hånd
når du jobbet trutt
fra tidlig morgen
til dagens slutt.

Det daglige brød
ble signet
av kvaete hender
som greip etter
kakuskiva –
ved ilden som brant
og enda brenner.

Det daglige brød
er en gave
du bør akte på
i tide og utide,
som mange mangler
i verden vide.

Fimbulvinteren

Det var deinn vintærn
da værmen klakne
på Persbrátáhouva
me' vi hvilte.

Vi reist'n mot'n granlegg
da vi gikk, lik einn skattopp
og teigne itte oppatt
før langt utpå sammærn,
og da vart det skogbrann
ta det.

Ole Finnsen Sørensen – australiafarer, reder og kaptein

Ole var født på Østmoen i 1858, yngst av 9 søsken. Faren Finn Sørensen hadde vært gift to ganger; først med Mari Hansdatter som trolig var fra Nordstua Rud. Med henne hadde han fem barn. Da Mari døde i 1851, giftet Finn seg på nytt i 1852 med Ragnhild Olsdatter fra Veststua Rud. De fikk fire barn, blant dem Ole.

Oles barndom og ungdom vet vi ingenting om, men man kan vel anta at han som nord-odølinger flest tilbrakte mye av fritida si ved og på Storsjøen, men om dette var avgjørende for hans skjebne senere i livet er ikke godt å vite.

Han bodde i Nord-Odal fram til 1880, da han som 22 åring ble utkalt til militærtjeneste i det Odalske Kompani. Etter det er det uvisst hvor han tok veien, men han skal visstnok ha fått hyre på en båt, enten i Norge eller i Sverige. På denne måten kom han i kontakt med en sjømann fra Blekinge i Sverige, Erik Jonsson, og disse ble etter hvert nære venner.

Venner ble Ole også med Eriks søster Kjersti og i 1891 utvandret de alle tre til Australia, nærmere bestemt til Yangan-distriktet i Queensland. Ole hadde nok fortsatt god kontakt med sine søsken, for i Yangan bodde allerede broren Fin med sin familie. Fin

var gift med Anne Gulbrandsdatter fra Langbråten. De hadde utvandret hit i 1885 og det var de som hjalp Ole i gang i det nye landet. I mars 1893 giftet Ole seg med sin svenske venninne. Dette var tydeligvis et valg som Kjerstis familie ikke satte særlig pris på, for de ga klar beskjed om at hun ikke fikk noen medgift med seg inn i ekteskapet. Det fortelles at medgiften senere ble overlevert hennes etterkommere i USA på 1980-tallet, nærmere 100 år etter bryllupet, men at den ble høflig returnert til Sverige.

Ole og Kjersti hadde nok vært mer enn «bare gode venner» en tid, for allerede i april samme år ble deres første barn, Fritjof, født. Ole startet opp som farmer ute i den australske bushen, like i nærheten av sin bror, men han fant nok fort ut at verken farmerlivet eller Australia var noe for ham. Allerede året etter, i 1894, dro Ole, Kjersti og Fritjof tilbake til Norge. Og Kjerstis bror Erik fulgte med.

Vel tilbake i Norge bosatte familien seg i Fredrikstad, der Oles 10 år eldre halvbror, Reinhart, bodde. I 1900-folketellinga er begge familiene bosatt i Vaterland i Fredrikstad, bare et par kvartaler fra hverandre. Reinhart hadde også gjort havet til sin arbeidsplass. Han var styrmann og sønnene Andreas og Albert var i 1900 henholdsvis stuert og matros. Ole satset nå alt på

en karriere på sjøen.

I 1895 kjøpte han sitt eget skip, en bark på 370 tonn med navnet «Hjalmar». I tillegg til å eie skipet, var han også skipper. Etter dette var det Nordsjøen og Atlanterhavet som ble Oles arbeidsplass. Glemte var Storsjøen og de australske slettene. «Hjalmar» solgte han til et fransk rederi i 1898, men like etter gikk han sammen med en del andre personer og kjøpte en ny bark. Det nye skipet var bygget i Italia i 1869 og fikk navnet «Forsøget». Den var atskillig større enn «Hjalmar» og veide 609 tonn. Skipet hadde 12 manns besetning og Ole ble skipper også på denne skuta. Alt så ut til å gå Oles vei, men det skulle dessverre ikke vare.

Etter at Ole og Kjersti slo seg ned i Fredrikstad fikk de 4 barn til: Karl ble født i 1894, John i 1897, Sverre i 1898 og Ole Kristian i 1899. Den siste av guttene fikk Ole aldri se.

I slutten av januar forlot Ole sin gravide kone for å seile med «Forsøget» til Skottland etter kull. Den 5. februar var skipet ferdig lastet og forlot hav-

nen i Boness nær Edinburg, med kurs for Kristiania.

Det er det siste man vet om «Forsøget» og de som var om bord. Verken skip eller mannskap ble siden sett.

Det som så ut til å bli en suksesshistorie om bondegutten fra Nord-Odal som slo seg opp som skipper og reder, fikk dermed en tragisk slutt.

Hva så med de som ble igjen? Kjersti bodde et års tid sammen med sin bror Erik. I 1901 utvandret han på nytt, denne gangen til USA og i 1902 reiste Kjersti og de 5 guttene etter og bosatte seg i staten Washington, der Erik på nytt tok seg av dem. Flere av guttene flyttet senere til Australia, til stedet der deres foreldre giftet seg.

Kilder:

Knut W. Engebretsen:

*«Fredrikstad-skuter på de 7 hav»
Moiria McKee, Queensland, Australia
Folketellingen 1900 for Fredrikstad*

*Barken
«Forsøget»
som gikk ned
sammen med
Ole Finnsen
Sørensen på
tur fra
Edinburg til
Kristiania i
1899.*

Sigurd Nordgård – en suveren altmuligmann

Mens jeg en dag lette etter noe helt annet, fant jeg et brev datert 23.4.1946. Det var fra Sigurd Dalstrøm i Arendal, en av min fars Grinivenner. Brevet fikk meg til å tenke på alle de flinke håndverkerne som var utover bygdene før. Nå kan det meste kjøpes. Vi har ortopediske verksted hvor en kan få spesiallaget proteser, hjelpemidler og sko. Det var ikke mulig før. Men heldigvis fantes det noen som klarte det meste. Sigurd Nordgård, født 1881, var en av disse.

Ei av døtrene hans kom gråtende hjem fra skolen en dag og sa: *"De are unga hækær mæ far! Døm trur je juger og skræpper ta dæ. Før je har sagt at du kan all tingen! At du har bygd huset vårt, laga skul'sækken og pennhuset mett, kjelken, sparken og skiene mine, og dæssa støvla og skoa au. Er det ittnå je kan sia at du itte kan?"* – "Jo da," lo Sigurd, "si at je itte kan skjøte tærma i ei høne, du!" Ingen ting var uråd for Sigurd før han hadde fundert og prøvd mange ganger, uten å få det til.

Far min, Bjarne Haug, var nok en av Sigurds mest takknemlige skokunder. Han hadde mistet ene fotbladet. Det ble knust mellom tannhjulene i hestevandringa da han var 7 år. Han "skulle

bare" - som nyfikne smågutter til alle tider har sagt – "bare se åssen maskineriet virket". Og så fikk han foten ned. Fotbladet måtte amputeres, slik at bare hælen ble igjen. Ved siden av at han hele livet hadde såkalte "fantomsmerter" i den amputerte foten, var det vondt for en smågutt, og senere unggutt, å mangle fotbladet. Den støvelen han hadde var jo rund, og en kan tenke seg de ertende blikk og flåsete bemerkninger han måtte tåle. "Du da, med hestehoven", og det som verre var. Mobbing kalles slik i dag.

Sigurd ble redningen. Han funderte og klundret. Til slutt fant han på å lage en vanlig støvel med ei ekstra snøring som holdt fast rundt hælen som var igjen. Overlæret og sålen ble laget ekstra stivt i den spesielle støvelen. Fotbladet ble dyttet med stry. Den runde delen, hvor hælen hvilte, var foret med kardedet ull; mjukt, varmt og elastisk. Støvelen hadde doble vristlapper, og dobbel snøring, den innerste foret med mjukt ullstoff. Sigurd hadde laget ei perfekt protese.

Far klarte det meste. Han gikk på ski og skøyter, han syklet og danset, gikk mye i skogen, både på jakt og i arbeid. Først i 45-årsalderen trengte han stokk. Mange ante ikke at han manglet en fot, sjøl om han haltet litt.

Den eneste gangen Sigurd-støvlene ikke var heldige, var da far, som så mange andre under krigen, fikk et opphold på Grini. Rutinen der, var at alle

nye fanger måtte stå på apellplassen i flere timer. De skulle lære leirreglementet, lære å hilse med luene av, og luene på, marsjere osv. Sjølveste leirkommandanten, Kunze, var med for å inspisere. Han gikk mellom rekkene, og da han kom til far, spurte han hvorfor far brukte stokk. Far sa at det var fordi han manglet en fot. Kunze så på fars føtter og brølte: "Du simulerer!" Og dermed rev han stokken fra ham, så far stupte i bakken.

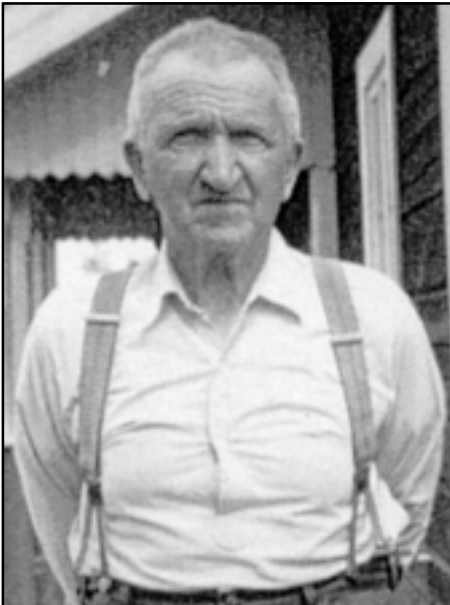
En ung gutt fra Våler, som stod ved siden av far, bøyde seg ned og hjalp ham opp igjen. Det burde han ikke ha gjort! For, som straff fikk han et par harde håndkantslag i ansiktet av Kunze. Leppene sprakk og blodet fosset fra nese og munn. Far var fortvilet, men kunne ingenting gjøre, da. "Det hadde vært bedre at jeg hadde fått julingen. Gutten ville jo bare hjelpe", sa han om episoden senere. Han som hjalp, satt inne til freden kom. Da var

han og kjæresten hans her ei stund, for å hvile og komme seg litt, som takk for hjelpa.

Men, en medfange fra Arendal, som også hadde mistet en fot, fikk nytte av oppholdet. Han ble så imponert over "Sigurdstøvlene", at han lurte på om det var mulig å få maken, om de slapp fri. Far risset rundt foten hans på et gråpapir, og da han kom hjem, fikk Sigurd mønsteret. Han laget støvlene, som ble sendt til navnebroren i Arendal. Den passet perfekt! I brevet jeg fant, takker han hjertelig, og lurte på om det går an å bestille et par til av de prektige sko. Det eneste han ikke riktig forstod, var prisen. "Det må være feil, det er jo altfor billig", skrev han. Om han sendte noen kroner ekstra, vet jeg ikke. Brevet kom dessverre etter at far var død. men Sigurd laget et par støvler til, og sendte til Arendal. Jeg tror ikke at ha tenkte på at han burde tatt patent på støvletypen.

Det gamle brevet ble et puff til å fortelle om en flink håndverker, en god hjelper, et oppfinnsomt menneske. En virkelig "S-kandidat". Sigurd Nordgård: Sagmester, Snekker, Skomaker, Smed, Sparkmaker, Skimaker, Skihopper, Skøytemaker, Skøytefører og Sigarkasse-fiolinmaker! Finnes noen av Sigurds fioliner tro ?

For oss ungene i grenda var han dessuten en Skøyeraktig, Snnill, Sukkertøyspanderende Supervenn! Nå er alt å få kjøpt. "Løp og kjøp", heter det i reklamen vi overdynges med. Mye er juggedel, så det kunne like gjerne stå: Kjøp og kast!" – Derfor syns jeg at vi skal huske de gamle, flinke håndverkerne, som gjorde bygdene gode å leve i. Sigurd Nordgård var en av dem.

Harald Stormoens fortellerkunst

Harald Stormoen var i sin tid en av landets største skuespillere. Han var født på Stormoen i 8. september 1872. I meste-parten av sitt skuespillerliv var han knyttet til Nasjonalteateret. Han var også en eminent oppleser, blant annet leste han den følgende lille historien som Harald Stormoen skrev på odøling.

Når historien stammer fra, vet jeg ikke med sikkerhet, men følgende lille historie forteller kanskje litt: Da Arne Holth (født 1913) var smågutt, gikk han på Vestheim skole i Oslo. En gang fikk han i oppgave å holde en opplesning på en eller annen tilstelning på skolen. Han gikk til Harald Stormoen, som var en god venn av familien, for å få hjelp. Og det fikk han; det var en håndskrevet utgave av denne historien. Den er også gjengitt i ei jubileumsbok for den kjente bakerbedriften Møllhausen i Oslo og skal også finnes i en publikasjon som ble kalt "Theaterkatten". De to utgavene av historien jeg har hatt tilgang til er litt forskjellig skrevet, og jeg har derfor tillatt meg å plukke det beste fra de to utgavene. Som nevnt er historien skrevet på odøling, og de fleste odølinger vil skjønne dette, særlig om en leser høgt. Dette er etter mitt skjønn et godt eksempel på den fortel-

lerkulturen som fortsatt er levende i enkelte grender Nord-Odal. Den er det verdt å ta vare på i disse tider med fjernsyn, Internett og tekstmeldinger!

Om noen stusser på ordet "lipsk" så betyr det *løpsk*, dvs at hesten stadig løp ut.

Den svensken fikk hæst

En fortelling av Harald Stormoen

Nå har je sølt Møllhausen gut, denna lipske leie hæsten je kjøfte før en slik ta Møllhausen i Krestiana. Du veit det er stigt å nære på følk lipske hæster, men det er da koseli å væta det var en svenske som vart ve'n.

Je kom tel Hamar om onsdas æftan klokka 3 og sætte Møllhausen inn på stallen hos Ramseth og beginne å gni beina på'n me spiritus og grønsåpe så døm vart så tørre som knusk, før han var gallerbeint au detta svine, ser'u. – Da je var ferdug me' de' så kom de en svenske og ville se på gamp, ein så tjukk å fæl, så det ligne ingenting og med en ulster, som var enda tjukkere og enda var jeg goffer å augne tegneboka has tvert gjennom ultseren, så tjukk var den. Den menneskja veit du je hadde moro ta å handle ved. Je tedde'n Møllhausen og han beginte å glåme og skøtte på'n, så mie han var go' før; og det forsto je' på eiestekken blekke' den kæren første sæ på gamp. Han hadde de fuleste auer, je har sett på nåe mennesje, så det sier je' reint

Av Hans Haagenrud

ut: Hvis den mennesja itte er ful, som Vor Herre har belaste med slike auer – da – da – er’n urimeli belaste’. Men han likte Møllhausen gøtt, og det var itt’nå å unner’s på, før Møllhausen var stiggeli pen; det var itt’nå som vante’ den anne’ de han var lipsk og flaug ut hånner han hadde anledning. Men så ville’n se på fotlage’. Å je tok å leidde Møllhausen i grima rundomkring gardsrommet, å du veit Møllhausen hadde fotlag, han var å kalle tråver, han spente i beinom så det var ei list å se på’n. De’ var itt’n om å gjæra med den, anne de’ han var lipsk. Men så ville gubben prøvkjøre. Og det var greidt, itt’nå vettugt mennesje håkke han er frå Sværje hell Nørje kjøper hæst nimmers han vil prøvkjøre.

Men før hæll je ville kjørt me’ Møllhausen da på Hamar, så stiggeli’ mi’e følk og krøtter det var der markensti’er – før kunne svensken gullførgildt mæ.

Så fækk je aue på’n Per Triten, den-na stigge sogningen som ligger å sniter følk på hæster her over Odalen; han stod i Gar’en der å reikte. ”Hæv dæ på me’ denna svensken, Per, han skær prøvkjøre gampen min, je litter inn å få mæ litt mat, je har itte smaka grøne i dag. Hæsten er så snill å hig-geli, så det er akkurat de’ samma håkke je er me hæll itte!” sa je. Han Per hów sæ på, svensken ga’ Møllhausen en durabel smik ta svipu’n, å det bar i vægen bortover gata, gut, så stiggeli, så – så itnå krestent mennesje håkke på Hamar hæll nå’n a’en stann har førnømme i væ’ren, ja de’ gik gut, så – så - neig’om Møllhausen fekk stauner å væra lipsk. Je hadde nesten itte fått i mæ’n kaffekopp, da Møllhausen kom nerover gata å kaste beina framkring

sæ’ så’n kunne se heille skoen på fram-beinom enne i væri, og dessa domme hemærkjinga sto på to sier å glåmde.

– Da’n kom telbars at, bau svensken mæ 500 kroner på labben før Møllhausen, enda de’ var dårlige hæstepriser. – ”Nei,” sa je, de’ er sopreint før lite, men sier du sæks, så le gå, før je litter hemmat tel Odal’n å gjæra aunna!”

– Da spikkulerte’n stiggeli’ ei stunn, gut, – men dæmmer kom tegneboka seil’n opp tur ulsterlommen å da flidde’n mæ fæm hundre’ kronesedler å så hundre’ kroner i svenske fem og tikroninger i næva’n. Å jaggu’ fækk je’ med mæ grima hemmatt au gut – og endda tog’n mæ me’ inn tell Madam Eriksen å tok i en heil bif åt mæ å en heil bif åt sæ sjø’l, så ei heil flaske øl åt mæ å ei heil flaske øl åt sæ’ – å endda skulle je fått’n tell å ti’e i ei hælvs flaske konjak tell kaffedoktor au – har je villi vente’ – men je tok grima å strauk avgarde.

A’re mårån satt je hos mo’bror din på Onstad i Romedal å åt dugur’n, da fekk je sport nitt om Møllhausen. Naboen min, han Hans, kom å førtælde, han hadde vøri på stasjon om mårå’n, da Møllhausen skulle reise tel Sværje. – Og da hadde det vøri slikt spell å spetakel på jernbanestasjon på Hamar så ittnå mennesje makan har se’t. Håkke du trur mæ’ hæll itte, så måtte det åtte mann tell å få Møllhausen på jernbanevogna! Den svensken fækk fa’n piske mæ’ hæst!

Vise før Skoga

Nå sår asken bla'a sine
mjukt i hælvhøg hå.
Så feier vi'n treet reint
og hvisker vindord: Det er seint
og høst på Skoga nå.

Nå går han på æftasskifte'
siste runden sin.
Og før han rolig tær mot væsst,
han ser at alt er sløkket og læsst
så ingen kommer inn.

Nå får Skogen sova stille,
stillere enn før.
Så lang og kald ei vinternatt
tæll måråsskifte' kommer att
og knærter på ei dør.

Så står dagen inn i rommet;
ni, med østasol.
Om askekrona, – gisti, tunn,
står rota seig på sikker grunn
djupt i vårværm jord.

Hans Ludvig Fredheim

*Hans Ludvig Fredheim samler for tiden stoff om Trautskogen.
Har du gamle bilder av plasser, folk i arbeid, kart, opplysninger
om dagligliv på Skoga eller annet historisk materiale om skogin-
gen, er han svært interessert i det.*

*Ta kontakt med
Hans Ludvig Fredheim
Breskebakke 17
2860 Hov.
Tlf.: 61 12 26 46*

Flyktingelosen Ole Mellem

Når jeg går ut av bilen på Trautskogen, kjenner jeg lukten av frisk natur. Nå står jeg på flyktingelosen Ole Mellem sin eiendom. Han og kona hans, Gunvor, bor på gården Nerhagen. Der har de bodd fast siden han ble pensjonist i 1988. Det er faren hans sitt barndomshjem, men selv har han vokst opp på Mellem, sammen med sju søsken. Hans foreldre var Sigurd og Gudrun Mellem.

Ole er født 12. juni 1922. Han reiste i ung alder fra Trautskogen til Oslo og begynte som bygningsarbeider, et arbeid han hadde til han ble pensjonert. De to siste årene av krigen var han hjemme på Trautskogen og hjalp flyktinger på vei til Sverige.

Jeg går mot trappa der Ole står og venter. Han ber meg komme inn. I det jeg er på vei inn, kjenner jeg lukten av vafler. Det er Gunvor som står og steiker vafler på kjøkkenet. Vi setter oss ned og jeg begynner med det første spørsmålet:

– Hvorfor ble du flyktingløs?

– Det var min eldste bror, Kåre, som fikk meg med. Han hadde vært med en stund allerede. Han fulgte flyktingene på toget fra Oslo til Strandlykkja. Jeg var ung og dum og syntes

at dette hørtes spennende ut, og jeg ville også hjelpe flyktingene som ville ut av landet.

– Hvor gikk ruta di?

– Den gikk fra Strandlykkja til Trautskogen, via Stangelinja til Mattisdammen og Knapper og videre over til Arneberg i Solør. Der det var ei koje, som flyktingene overnattet i, og derfra førte Asbjørn Lie dem videre til Sverige.

– Var det flere i familien som hjalp til under krigen?

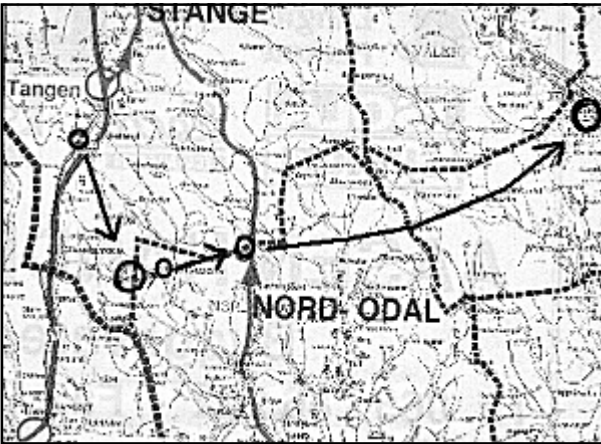
– Mine brødre Kåre og Alf var grenseløser. Alf og jeg avløste hverandre på ruta. På Mellem og Nerhagen overnattet flyktingene, så foreldrene mine var også involvert. De lå på gulvet, så flyktingene skulle få sengene deres. Mor kokte store suppekjeler, og flyktingene fikk med seg suppe som proviant. Flyktingene overnattet både på Mellem og Nerhagen.

– Hvilke andre loser kjente du til?

– Per Nyland og Kåre Hersjøen (fra Espå). De fulgte blant annet fem russiske krigsfanger til Sand, der en dro sje ventet og kjørte dem videre. Kontaktmannen på Strandlykkja, som ble kalt Bayern, fikk besøk av lensmannen pga. noe annet. Der fant han en liste med navnene Per Nyland og Kåre Hersjøen. Det førte til at begge ble arrestert og sendt til en konsentrasjonsleir i Tyskland. Begge døde. Per Nyland fikk tyfus på veien hjem. Anders Sjøen, med dekknavnet "Asbjørn", var også los. Han unngikk å bli arrestert,

Ole Mellem (t.v.) sammen med intervjueren, ungdomsskoleelev-en Robert Gruben.

Kartet viser ruta som Ole og flyktningene fulgte.

fordi han søkte dekning i Oslo. Olaf Hagen tok over etter Anders. En onkel med samme navn som deknnavnet til Anders, ble arrestert og skutt gjennom fotbladet 14 dager før krigen sluttet. Han ble senere løslatt.

– Var det noen flyktninger som du husker bedre enn andre?

– Vi fikk melding fra Oslo om at en spion utga seg som flyktning. Med pistolen i hånda måtte vi tvinge ham med oss helt til svenskegrensa, der vi overlevte ham til svenskene. En flyktning syntes at jeg hadde så dårlige sko, så jeg fikk hans nye lærstøvler, og han fikk mine gamle utslitte.

– Husker du noen dramatiske hendelser?

Ole tar fram en ask med blå Tiedemann og baker seg en "pris" før han svarer:

– En gang møtte ikke Asbjørn Lie opp i koja i Solør, og jeg måtte føre flyktningene like til svenskegrensa og fikk dem over. Da jeg skulle over igjen, fikk jeg se to tyskere oppe i skogkanten. Tyskerne skaut mot meg med maskinpistolene sine. Jeg kastet meg ned og kom i dekning. Jeg dro opp en håndgranat og ventet til tyskerne kom nærmere. Da de ikke var langt unna, tok

jeg ut splinten og kastet granaten mot dem. Begge døde umiddelbart. Jeg tok med meg den ene hjelmen som suvenir.

En annen gang fulgte vi noen yngre menn, bl.a. en som hadde vært i England og gått på sabotørskole. Men i Spitalen falt han om, og det var ganske rart fordi han skulle være i ganske bra fysisk form. Sammen med ham var det noen legestudenter, som prøvde å gjenopplive ham, men det gikk ikke. Han var død. Vi fikk beskjed ifra Oslo om å begrave ham i en bløt myr. Da krigen var slutt, ble han tatt opp i nærvær av nærmeste slekt, lensmannen, politimesteren og noen folk fra departementet. En annen gang var Gestapo på Espa, og tok bl.a. en ung student. Han ble torturert og døde.

– Var det slitsomt å være los?

– Jeg hadde gått mye på ski og hadde god kondisjon, så jeg var aldri sliten. Da vi loste flyktingene, fulgte vi stier, og om vinteren brukte vi ski. Så det var ikke så tungt for en som var godt trent, men flyktingene kunne bli slitne. En flykting var så sliten at han gjorde i bukse.

– Fikk du betalt for å lose flyktinger?

– Jeg fikk 100 kr pr tur, og det var mange penger den gangen.

– Hvor mange flyktinger har du ført, og hvor mange turer har du gått?

– Det har jeg ikke tall på, men det var nokså mange. Vi fikk ikke lov å notere noe. Ikke en gang naboene visste noe om denne trafikken. Etter krigen var slutt, har jeg truffet igjen mange av flyktingene. Det var både leger og professorer.

– Hvordan levde du og familien din

under krigen?

– Vi skaut mye elg. En gang skaut vi en elg som hadde 18 tagger. På småbruket hadde vi dyr, poteter og grønnsaker, så vi greide oss bra. Dette kom også flyktingene til gode.

– Ble du aldri oppdaget?

– På slutten av krigen kom det ett SS kompani fra Tyskland. De leide noen hester og lette på alle skogsveier/stier rundt om kring, men de fant ingenting.

– Fikk du noen varige mén fra krigen?

– Jeg fikk ingen varige mén, men broren min Alf fikk det. Han fikk psykiske problemer, som førte til at han tok sitt eget liv i 1960.

For sin innsats som grenselos har han fått medalje og diplom, som er underskrevet av H.M. Kong Olav v. Han har også vært på mange treff i grenselos- og kurérforeningen, men det ble det slutt på da hørselen begynte å svikte. Han har vært med i DfS (Det frivillige Skyttervesen) og han har vært på mange landskytterstevner og fått med seg mange premier og medaljer. Han har også i år vært med på interne stevner i NOS (Nord-Odal Skytterlag).

Ole og mange andre loser risikerte sitt eget liv for å hjelpe flyktingene. Jeg lurer på om ungdommene i dag ville gjort det samme hvis det ble krig i Norge igjen. Det dårlige kostholdet som var under krigen, ville nok fått oss unge i dag til å rynke på nesene. Vi som er vant med Coca-Cola og pizza. Vi får håpe at det aldri blir krig i Norge igjen.

Om å være seg sjøl

«Vær deg sjøl», sies det.

Ja, det skulle sannelig ta seg ut! Når tordenskya henger nedover skuldrene, og jeg befinner meg i åndelig vranglås, skal jeg da ta med meg min mentale tilstand og dra ut i verden og overføre tordenværet mitt på dem jeg møter?

Nei, for all del. Theodora Hagerup Bull sier: «Hvis man slipper de ytre høflighetsnormer, mister man lett de tilsvarende indre følelser også».

I Østens tenkning heter det: «En yte pålagt holdning vil slå innover og befeste seg».

- Åssen står det tel?
- Takk, bære bra, je er på sulom!

Harald Rogstad

Nord-Odal Sanitetsforening

Vi ønsker alle nordodølinger en god og fredelig jul og et riktig godt nytt år!

Sorknes Tredekor

Heidi A. Trøftmoen
2134 Austrvatn – Tlf. 629 76309

Dekorering av barnestoler m.m

GOD JUL OG GODT NYTT ÅR!

Velkommen som kunde hos
ODAL GLASSERVICE

Telefon 62 97 13 30 – Mobil 90 12 90 79
2120 Sagstua

ALT I GLASS

INNRAMMING AV BILDER, BRODERIER ETC.

Asgeir Nasset

MARIHØNA

GAVER OG TEKSTILER

2120 Sagstua
Tlf. 629 71982

GOD JUL OG GODT NYTT ÅR!

NÆRUM SNEKKERI A/S

H. Lerdalen
Tlf. 629 71109

Vi lager dører og vinduer etter mål.
Skjærer glass etter mål.

Skifter isolerglass.

Skjærer og høvler listverk etter mål.
Finér og låskasser i mange varianter.

Vi selger H-vinduet. Be om tilbud.

Vi ønsker alle en
God Jul og et
Godt Nytt År!

TLF. 629 74113 - FAX 629 74620

H.O.BERGSTUEN

DIN NÆRBUTIKK
Tlf. 629 76745

Vi fører nesten alt -
fra isenkram til grovt salt.

GOD JUL OG GODT NYTT ÅR!

Åge Helgedagsrud

MASKINENTREPRENØR
2130 Knapper - Telefon 629 76750

- GRAVING
- PLANERING
- SPRENGING

A. SANDBERG A/S

Vi ønsker alle våre kunder en riktig god jul og et godt nyttår!

Telefon: 62 97 14 28
Mobil Gjermund Fallet: 959 67910
Mobil Arvid Vik: 414 68841

GOD JUL!

Salong Erna

Tirs.-tors.-fre.:
kl. 09.00 - 16.00

Tlf. 629 71271

**GOD JUL OG
GODT NYTT ÅR!**

ALT I SNEKKERARBEID

- Innvendige trapper
- Bord, stoler, benker, innredninger o.l.

Vestlis Snekkeri

v/Terje Vestli
2120 SAGSTUA
Tlf. 62 97 14 24 - Mobil 91 51 85 41

TANNLEGE
ARNE SWEEN

2120 Sagstua
Tlf. 629 71196

*Alle mine pasienter ønskes en
GOD JUL!*

BJØRN'S SPORT AS

Tlf. 629 70098

Bygdas egen sportsforretning
ønsker alle en

GOD JUL og ET GODT NYTT ÅR!

Drosjene i Nord-Odal

Telefon 916 71777

Forhåndsbestilling av drosje bør
gjøres mellom 08.00 og 16.00 på
hverdager.

Vi ønsker alle våre kunder og
forbindelser

**GOD JUL
OG
GODT NYTT ÅR!**

Leif og Øyvind Johnsrud

Aut. entreprenører
Nybygg og reparasjoner
2120 Sagstua - Tlf. 629 71025

— fagkunnskap gir trygghet

**LAFTING
RESTAURERING
NYBYGG**

Gunnar Vestli

2134 Austvatn
Tlf. 629 76249

God Jul og Godt Nytt År
ønskes våre kunder!

EDV. BJØRHLUND ❄️
HJØLE - FRYSEANLEGG

2134 Austvatn
Tlf. 629 76276 - MOBIL 941 13157

SKURLAST - HØVELLAST
BYGGEVARER
IMPREGNERT LAST
FINGERSKJØTT LAST

Emil Fjeld AS

ALT TIL BYGGET

NORD-ODAL RADIO & TV

Tlf. 629 71773
Sand, Nord-Odal

**ODAL
REGNSKAPSKONTOR**

**AUTORISERT
REGNSKAPSFØRER**

2120 Sagstua
Tlf. 629 70 114

Ann Karins Salong

2133 Gardvik - Tlf. 629 74478
GOD JUL OG GODT NYTT ÅR!

VINGER TRYKKERI 1/5

Tlf. 628 19700
2200 Kongsvinger

**LINAS
HÅNDARBEIDSBU**

2120 Sagstua - Tlf. 629 71608

ALT I GARN OG
BRODERIER

GOD JUL OG GODT NYTT ÅR!

**KNAPPER
AUTO**

2130 Knapper
Tlf. 629 76613

OFFENTLIG
AUTORISERT
BILVERKSTED

Oddbjørn Rudsjordet

AUT. INSTALLATØR

2133 GARDVIK
Tlf. 62 97 41 49
Faks 62 97 45 63
Mobil 908 90 873

Bjørn Hesbråten A/S

Granerud Industriområde

**ALT I SVEISING
OG SALG AV STÅL**

Tlf. 629 78990 – Telefax 629 78991

Vi ønsker alle en riktig
GOD JUL!

Vi ønsker alle våre
kunder en riktig
GOD JUL
og et
GODT NYTT ÅR!

2120 SAGSTUA
STØVERUD MAT
62 97 14 05

Keramiker
Gunvor Skog

Sand gml. kommunehus
2120 Sagstua
Tlf. 62 97 13 31

Åpent 9-16, lørdag 9-14

SAND
SKO-KLÆR

2120 Sagstua – Tlf. 62 97 10 16

A/S NIPRO Nord-Odal

**PAKKING
EL.MONTERING
MEKANISK BEARBEIDING
HJELPEMIDDELSENTRALEN**

Tlf. 62 97 10 15
Fax 62 97 19 80

Valsetveien 1, 2120 Sagstua

*Britt Aina's
Salong
og
Solstudio*

2133 GARDVIK
Telefon 629 74 610

Vi ønsker alle våre
kunder en riktig
GOD JUL
og et
GODT NYTT ÅR!

Bua Brukthandel

Sand – Tlf. 918 02154
Titt innom og se hva jeg har!

God Jul
og
Godt Nytt År

Leif Haugsmoen

Massetransport

Sprenging

Alt i graving

2123 Bruvoll
Tlf. 629 73171 – mobil 907 72671
Telefaks 629 73171

SANITETENS HUS
BYGDAS STORSTUE!

SAGSTUA APOTEK

Åpningstider:
Mandag – fredag 09.00-16.00
Lørdag 09.00-13.00

Telefon 62 97 18 99 – Telefaks 62 97 12 38

BAKKETUN MAT A/S

JOKER KNAPPER – Tlf. 62 97 66 20

– garanterer masse gode tilbud også i 2002

GOD JUL OG GODT NYTTÅR!

- POST
- TIPPING
- BLOMSTER
- MEDISINER
- BAKEVARER RETT FRA OVNEN
- GRATIS VARELEVERING FREDAG
- FISKEAVDELING MED PRODUKTER FRA KNUTSTAD OG HOLEN

Åpent man.-tor. 09.00-18.00 / fre. 09.00-20.00 / lør. 09.00-18.00

Vi ønsker alle
en god jul
og et godt nytt år
med lomper, lefser og
kaker fra

Trygve Akre A/S

2133 Gardvik
Tlf. 629 74 186

UNG, RØFF MOTE

BABY-, BARNE- OG DAMEKLÆR

Vi ønsker alle våre kunder

GOD JUL

og

GODT NYTT ÅR!

Modo Meo

2120 Sagstua
Tlf. 629 71 195

SandREGNSKAP'S*service*

OFFENTLIG AUTORISERT REGNSKAPSFØRER

2120 Sagstua - Tlf. 62 97 19 50

Nord-Odal Gjensidige Brannkasse

Sand sentrum – Tlf. 629 71153

I Gjensidige får du det beste fra forsikring, bank
og fond når du planlegger fremtiden.

NÆRHET • TILGJENGELIGHET • PERSONLIG SERVICE

TØMMERBILER
TIPPBILER
PLANBILER
TANKBILER

RUUD'S TRANSPORT
2120 SAGSTUA

Tlf. 62 97 13 73 – 62 97 14 33

Faks 62 97 19 01

Mobil 908 46 066 – 909 75 128

Ingen jobb for liten!
Huken Grustak – Lars Holth

ANLEGG - GRUS - TRANSPORT

Mobil 909 76633 – 941 78819

AutoMester

Kvalitet og service...hver gang!

Gardvik Bilverksted

Tlf. 62 97 42 35 – Faks 62 97 46 66

GODKJENT FOR EU-KONTROLL

Velkommen til en
hyggelig julehandel
i bygdas triveligste
nærhetsbutikk!

ONLINE TIPPING

Austvatn Mat
2134 Austvatn Tlf. 629 76125
DAGLIGVAREBUTIKKEN I AUSTVATN

BILBERGING – VEGTJENESTE

TLF. DØGNVAKT:
629 73218

MOBIL:
941 75349
941 95732

TRØFTMOEN MEK. VERKSTED
2123 BRUVOLL

TIPPING ● FLAX ● QUICK V75 ● DAGENS DOBBEL

Stor kiosk-avdeling
Videoutleie

*Vi ønsker alle våre kunder en
God Jul og et Godt Nytt År!*

Sand Kro & Video A/S

Tlf. 629 71592

Master Builders
Technologies

MBT International UGC Norge

AVD. AV NBK DANMARK AS
Postboks 13
Granerud Industriområde
2120 Sagstua
Telefon 62 97 00 20
Telefax 62 97 18 85

SKW-MBT
PROGRAMME TECHNICAL

Søgaard

Møbelforretning

2130 Knapper
Tlf. 629 76654

Bygdas egen møbelforretning har det du trenger.

VI FØRER:
BRUNSTAD, HOVE, STORDAL,
MØBELTREND, HJELLEGJERDE,
STOMPA, SANDVIK, KLEPPE
+ MANGE FLERE!

H H Heier AS

Hans Håkon Heier

2120 Sagstua
Tlf. 915 18530

MO-Senteret

2133 GARDVIK

TELEFON 62 97 41 22

DAGLIGVAREHUSET I NORD-ODAL

*Du trenger ikke reise lenger...
på Mo-Senteret får du alt du trenger...*

MANDAG - TORSDAG 9-18 ● FREDAG 9-20 ● LØRDAG 9-18

Trenger du elektriker?
Bruk din lokale fagmann!

ABB Installasjon AS

Tlf. 62 96 17 33

Ingunns Kro

2133 Gardvik – Tlf. 62 97 42 93

PIZZA – PUB
GATEKJØKKEN
VIDEOUTLEIE

VI ØNSKER
ALLE VÅRE KUNDER

**GOD JUL OG
GODT NYTT ÅR!**

Sand Bilco:

2120 SAGSTUA
TLF. 629 71945 – FAKS 629 71478

Vi ønsker alle våre
kunder en riktig
God Jul
og et
Godt Nyttår!

BYGGERIET **Østmoen
Sag**

VI ØNSKER ALLE EN GLEDELIG JUL

– hilsen Klaus Thrane AS

Rådgivning
Messedesign
Standbygging
Salg og utleie

KLAUS THRANE AS

Messe- og utstillingstjenester

Kevitech

JULEGAVEPROBLEMER? Vi har de enkle løsningene:

- **Nokia 6210 mobiltelefon (uten abonnement!): 3490,-**
- **CD-brennere fra utrolige 1490,-**
- **PC-pakker: Med våre klar-til-start-PCer er du ute på Internett før ribberestene har blitt kalde, og før kaffen står på bordet.**

Vi på **KEVITECH** ønsker alle våre kunder – nye som gamle – en riktig God Jul, samtidig som vi minner om at når hverdagen er tilbake, står våre konsulenter klare til å hjelpe deg med hva du måtte ha av dataproblemer, det være seg store eller små.

Kirkevn 12, 2120 Sagstua – Tlf. 62 97 65 60 – Faks 62 97 65 61
e-post: post@kevitech.no – Web: www.kevitech.no

HARDE PAKKER? DET ER KEVITECH, DET...

Fridtjof Nordhagen & Sønner A/S

2120 Sagstua

**GRAVING ● SPRENGING ● PLANERING
GRUS ● PUKK ● SUBBUS ● MASKINTRANSPORT**

Tlf. 62 97 13 67 – 62 97 39 26
Mobil 941 35428 – 943 54406

**VI UTFØRER KOMPLETT GRAVING
OG TILKOBLING AV KLOAKKANLEGG**

Besøk rørleggerforretningen i Nord-Odal!

Utstilling av badeinnredninger, dusjkabinett, armatur etc.

**BADEROMSUTSTYR – HVITEVARER
UTSTILLING AV HYTTESANITÆR
KOMPLETT DELELAGER**

KJØP KVALITETSVARER HOS FAGMANNEN!

Ringvold
RØR & SANITÆR

2120 Sagstua - Tlf. 629 71253
Mobiltf. 952 73246

Vi ønsker våre kunder God Jul og Godt Nytt År!

DISTRIKTETS SERVICE-SENTER!

DEKK: Kjente merker til «importpriser»

BATTERI: HANKOOK – høykvalitet til «grossistpriser»

OLJE: Fast lavpris på 20 liter – be om tilbud

ARBEDSKLÆR: Spesialpriser på TERMODRESSER

FISKEUTSTYR: Proff utstyr hele året

FRITID: Spesialist på GPS og hundepeller

HUNDEVAT: Forhandler for «Hundkøket»

SERVICEHALL: Oljeskift, dekkskift, enklere service

GJØR DET SELVVASKEHALL: Skum- og steamanlegg

SLI TEDELER: Sjekk våre priser

ISKALOSJER: Den perfekte gave!

Vi har åpent til kl. 23.00 alle dager.

SERVICE • SALG • UMLEIE • AGENTUR • IMPORT

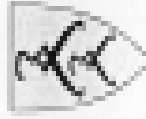
Rune Berg

BERG
SERVICESENTER A/S

TLF. 62 97 41 15

2133 Gardvik

Bo best i Nord-Odal

Boliga Nord-Odal kommunen

31 20 September • Tlf. 62 97 14 77 • Fax: 62 97 14 58

E-mail: post@nord-odal.kommune.no

Kommunesenter: Sand

Bollevoldt ca 5100 • Areal: 908 km²

Velkommen til

Nord-Odal kommune

Nord-Odal ligger på grensen til Oslo, Gjerum, Hems og Gjøvinge. Her blir det mye og diversitet for, er godt for alle i alle aldre. Mange er på tur, og alle i alle aldre. Mange er på tur, og alle i alle aldre. Mange er på tur, og alle i alle aldre.

Trygg og utfordrende oppvekst

Nord-Odal kommune ligger til rette for alle barn og unge. Vi har mange skoler og barnehager. Vi har mange skoler og barnehager. Vi har mange skoler og barnehager. Vi har mange skoler og barnehager.

Næringsliv

Nord-Odal har idag mange bedrifter med 11 000 ansatte. Det er mange bedrifter som er i vekst. Det er mange bedrifter som er i vekst. Det er mange bedrifter som er i vekst.

Trygghet og omsorg

Nord-Odal kommune har et godt samarbeid med alle kommuner i regionen. Vi har mange skoler og barnehager. Vi har mange skoler og barnehager. Vi har mange skoler og barnehager.

Aktiviteter for alle - Natur og friluftsliv

Nord-Odal kommune har et godt samarbeid med alle kommuner i regionen. Vi har mange skoler og barnehager. Vi har mange skoler og barnehager. Vi har mange skoler og barnehager.

Nord-Odal kommune har et godt samarbeid med alle kommuner i regionen. Vi har mange skoler og barnehager. Vi har mange skoler og barnehager. Vi har mange skoler og barnehager.

BYGGEVAREHUSET I NORD-ODAL

Komplett farve- og interiørbutikk

**ALT I JERNVARE,
BYGGEVARE OG TRELAST**

SIGDAL KJØKKEN, BAD OG GARDEROBE

- ✓ Alt i kjøkkenutstyr
- ✓ Hvitevarer
- ✓ Komplett utvalg av støvsugerposer
- ✓ Utleie av tepperensemaskin
- ✓ Gaveartikler
- ✓ NORAL utelamper
- ✓ Småelektriske artikler

VI SLIPER
NØKLER!

ALT TIL BAD – DUSJ – GARDEROBE
Heller, kantstein og belegningsstein

MELLEM BYGG & INTERIØR AS

Stubben 1, 2120 Sagstua — Tlf. 62 97 13 58 – Faks 62 97 15 18

Vi ønsker alle
en riktig

GOD JUL

og et

GODT NYTT ÅR!

RESCON

MAPEI

www.resconmapei.com

– alltid et steg foran!

Herdeplast Fugemasser Lim

Spesialmørtel Tilsetningsstoffer

ALT TIL TAKET

- Plannja Royal
- Plannja combipanne
- Plannja økonomi takplater
- Takrenner i stål og aluminium
- Takstein

SALG OG MONTERING

Blikkenslagermester

TERJE PETERSEN AS

Fjellhaug, 2120 Sagstua - Tlf. 629 74 282

—fagkunnskap gir trygghet

Vi ønsker alle en riktig
GOD JUL
og et
GODT NYTT ÅR!